

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА "ОБЛІК І АУДИТ"

галузь знань: 07 "Управління та адміністрування"

спеціальність: 071 "Облік і оподаткування"

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

КРЕДИТИ БАНКІВ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІХ ЇХ
ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

здобувача: Грабовська Марина Василівна _____

Науковий керівник: к.е.н., доцент Степаненко О.І. _____

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

В.о. завідувача кафедри: к.е.н., доцент Цятковська О.В. _____

Київ – 2024

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 108 сторінок. Основний текст викладено на 78 сторінках друкованого тексту. Робота містить 11 таблиць, 18 рисунків, список використаних джерел з 91 найменування, додатки.

Кредити банків в системі бухгалтерського обліку, аналіз їх впливу на фінансовий стан підприємства

Об'єкт дослідження є система бухгалтерського обліку зобов'язань за кредитами банків, аналітична оцінка її впливу на фінансовий стан підприємства.

Предмет дослідження є теоретичні, практичні та організаційні аспекти обліку зобов'язань за кредитами банку (довгострокових та поточних); порядок здійснення розрахунків з кредиторами, їх документування, особливості облікового відображення. Аналіз зобов'язань за кредитами банків, їх вплив на фінансовий стан, платоспроможність та ліквідність підприємства.

Мета дослідження. Дослідити обліково-економічну природу банківських кредитів та пов'язаних з ними зобов'язань, визначити порядок їх визнання, оцінки та класифікації для потреб обліку та управління; обґрунтувати особливості обліку зобов'язань за банківськими кредитами, зокрема довгострокових, поточних, отриманих у національній та іноземній валютах; провести аналітичне дослідження оцінки кредитоспроможності підприємства.

Завдання кваліфікаційної магістерської роботи:

- 1) з'ясувати теоретичні основи банківських кредитів як економічної категорії;
- 2) вивчити правові та нормативні аспекти обліку банківських кредитів і зобов'язань, визначити підходи до їх визнання, оцінки та класифікації;
- 3) обґрунтувати особливості обліку довгострокових і поточних кредитних зобов'язань у різних валютах;
- 4) дослідити облік фінансових витрат, пов'язаних із використанням кредитів в іноземній валюті;
- 5) проаналізувати методи оцінки кредитоспроможності підприємств, враховуючи національні та міжнародні практики;
- 6) розкрити поняття власного і позикового капіталів, провести аналіз їх співвідношення, оцінити вплив банківських кредитів на фінансовий стан, ліквідність і платоспроможність підприємства;

7) вивчити термін «ковенанти», його природу та роль у забезпеченні ефективної діяльності підприємства.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Дослідження поглиблює розуміння сутності банківських кредитів, їх впливу на фінансову стійкість підприємств і особливостей обліку. Систематизовано підходи до визнання, оцінки та класифікації кредитних зобов'язань відповідно до національних і міжнародних стандартів, що сприяє розвитку теорії бухгалтерського обліку та фінансового менеджменту.

Практичні результати дослідження спрямовані на вдосконалення облікових процедур і підвищення ефективності фінансового управління підприємств. Запропоновані рекомендації сприятимуть покращенню фінансової звітності, оптимізації грошових потоків і зниженню ризиків, пов'язаних із кредитними зобов'язаннями. Аналітичні висновки можуть використовуватися банками для оцінки кредитоспроможності клієнтів та вдосконалення кредитної політики. Матеріали роботи корисні для навчання фахівців у галузі бухгалтерського обліку, фінансів і банківської справи.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2024.

Рік захисту роботи – 2024.

Ключові слова: кредит, позичальник, банк, кредитування, кредитний договір, довгострокові кредити в національній валюті, короткострокові кредити в національній валюті, довгострокові кредити в іноземній валюті, короткострокові кредити в іноземній валюті, відсотки за кредитом, фінансові витрати, курсові різниці, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, кредитоспроможність, співвідношення власного та позикового капіталу, ковенанти.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ КРЕДИТІВ БАНКУ В ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	8
1.2.Економічна сутність кредитів банку, їх місце і роль в діяльності суб'єкта	8
1.2. Порядок визнання та оцінка зобов'язань за кредитами банків, їх класифікація.....	16
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА КРЕДИТАМИ БАНКІВ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	25
2.1. Облік довгострокових та поточних кредитів банку в національній валюті	25
2.2. Особливості обліку кредитів банку (довгострокових та поточних) в іноземній валюті	37
2.3. Розкриття інформації про зобов'язання за кредитами банків у фінансовій звітності підприємства	46
РОЗДІЛ 3.АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	53
3.1. Системи оцінювання кредитоспроможності підприємства: вітчизняні та міжнародні практики.....	53
3.2 Оцінка співвідношення власного капіталу та позичкового (зобов'язань за кредитами і позиками)	61
3.3. Роль ковенантів у забезпеченні фінансових угод	68
ВИСНОВОКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах ведення бізнесу бухгалтерський облік є основною функцією управління виробничим процесом підприємства. Майже кожне українське підприємство, що займається комерційною діяльністю, має зобов'язання. Кредитування є одним із ключових механізмів, що забезпечує стійкий економічний розвиток українських підприємств, фінансову стабільність та зміцнення їхнього потенціалу в Україні. Для здійснення будь-якої виробничої діяльності кожне підприємство або організація повинні мати необхідний обсяг оборотного капіталу. В останні роки, дана тема стала ще більш актуальнішою, оскільки з початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила \$157 млрд (за вартістю заміщення)[87].

Актуальність цієї теми полягає в необхідності підприємств адаптуватися до складних ринкових умов, таких як пандемія COVID-19, військовий стан, локдауни та конкуренція, шляхом оптимізації внутрішніх і зовнішніх процесів та вдосконалення системи бухгалтерського обліку в контексті банківських кредитів та пов'язаних з ними зобов'язань. Аналіз банківських кредитів у структурі балансу підприємства допоможе покращити управлінські, виробничі та фінансові процеси, що сприятиме прибутковості та безперервності його діяльності. Кредитування підприємств не лише призведе до розвитку підприємництва, але й дозволить залучити інвестиції, створити нові робочі місця та повернути українців з-за кордону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліку заборгованості за банківськими кредитами вивчали у своїх працях такі провідні науковці: Васюренко О.В., Мороз А.М., Панов Г.С., Чайковский Я.І., Дзюблюк О.В., Зіміна

О.В., Герасимович А.М., Колесников В.І., Кроливецька Л.П., Вітлінський Т.М., Пернарівський О.В., Кіндрацька Л.М., Ковальчук Т.Т., Коваль М.М., Кочетков В.М., Івахненко В.М., Ільєсов С.М., Батракова Л.Д. та ін. Також дані проблеми розглядалися і в роботах зарубіжних учених, таких як: Б. Бухвальд, ХансУльріх Деріг, Ю. Зайтц, Ф. Котлер, Д. Норкотт, М. Портер, П. Роуз, Дж. Еванс та ін. Однак всі наявні дослідження теорії обліку банківських кредитів та пов'язаних з ними зобов'язань в сучасних умовах є недостатніми. Карантин і війна значно вплинули на ведення бізнесу, що вимагає проведення додаткових досліджень для адаптації до нових реалій.

Мета дослідження. Дослідити обліково-економічну природу банківських кредитів та пов'язаних з ними зобов'язань, визначити порядок їх визнання, оцінки та класифікації для потреб обліку та управління; обґрунтувати особливості обліку зобов'язань за банківськими кредитами, зокрема довгострокових, поточних, отриманих у національній та іноземній валютах; провести аналітичне дослідження оцінки кредитоспроможності підприємства.

Для реалізації зазначеної мети дослідження необхідно виконати такі **завдання:**

- визначити теоретичні засади банківських кредитів як економічної категорії;
- дослідити правові та нормативні аспекти, які регулюють облік банківських кредитів та зобов'язань;
- проаналізувати підходи до визнання банківських кредитів у бухгалтерському обліку;
- вивчити методики оцінки банківських кредитів залежно від їх типу (довгострокові, короткострокові, у національній або іноземній валюті);
- дослідити класифікацію банківських кредитів для цілей бухгалтерського обліку та управління;
- обґрунтувати специфіку обліку довгострокових та поточних зобов'язань за кредитами, отриманими в різних валютах;

- описати облік фінансових витрат, що виникають при отриманні кредиту, та визначити як вони капіталізуються при створенні активів;
- обґрунтувати специфіку обліку курсових різниць, які виникають при використанні кредитів в іноземній валюті;
- проаналізувати сучасні методи оцінки кредитоспроможності підприємств, використовуючи національні та міжнародні практики;
- провести практичний аналіз кредитоспроможності обраного підприємства з використанням фінансових коефіцієнтів та при необхідності надати рекомендації щодо покращення кредитоспроможності підприємства на основі результатів аналізу;
- описати поняття власного та позикового капіталів, провести практичне аналітичне дослідження оцінки співвідношення власного та позичкового капіталу, обґрунтувати вплив кредитів банку на фінансовий стан, платоспроможність та ліквідність підприємства;
- розглянути термін «ковенанти», визначити його сутність та природу для забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Ці завдання дозволять комплексно дослідити обліково-економічну природу банківських кредитів і зобов'язань, а також розробити рекомендації для їх ефективного обліку та управління.

Об'єктом дослідження є система бухгалтерського обліку зобов'язань за кредитами банків, аналітична оцінка її впливу на фінансовий стан підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні, практичні та організаційні аспекти обліку зобов'язань за кредитами банку (довгострокових та поточних); порядок здійснення розрахунків з кредиторами, їх документування, особливості облікового відображення. Аналіз зобов'язань за кредитами банків, їх вплив на фінансовий стан, платоспроможність та ліквідність підприємства.

Методи дослідження. Основними методами дослідження у цій роботі були загальнонаукові та спеціалізовані наукові методи. Для вивчення теоретичних

аспектів кредиторської заборгованості за банківськими кредитами використовувалися такі методи, як діалектичний метод пізнання, методи індукції та дедукції, групування та принцип історизму.

Для визначення фінансово-економічної характеристики ТОВ «Кормотех» використовувались традиційні методи: аналіз та синтез. При аналізі використовувались наступні його види: порівняльний аналіз, аналіз динаміки, складу і структури.

При складанні висновків для кожного розділу роботи та загальних висновків застосовувалися методи узагальнення та системного аналізу. Для того щоб наочно представити результати дослідження використовувалися графічний та табличний методи, зокрема створення таблиць, рисунків і діаграм задля покращення сприйняття інформації.

Теоретична значущість роботи. Результати дослідження розширюють і поглиблюють наукове розуміння сутності банківських кредитів як економічного інструменту, їхнього впливу на фінансову стійкість підприємств, а також особливостей їх обліку в сучасних умовах. У роботі систематизовано основні підходи до визнання, оцінки та класифікації кредитних зобов'язань відповідно до національних та міжнародних стандартів. Наукове обґрунтування функцій і принципів банківського кредитування сприяє розвитку теорії бухгалтерського обліку та фінансового менеджменту. Зроблено внесок у вивчення впливу кредитування на макро- та мікроекономічному рівнях, що може бути корисним для подальших досліджень у сфері економіки та фінансів.

Практична значущість роботи. Результати дослідження можуть бути використані підприємствами для вдосконалення облікових процедур, пов'язаних із банківськими кредитами, а також для підвищення ефективності фінансового управління. Запропоновані методи оцінки та класифікації кредитних зобов'язань сприятимуть покращенню фінансової звітності, забезпечуючи її прозорість і достовірність. Розроблені рекомендації допоможуть підприємствам оптимізувати

грошові потоки, знизити ризики, пов'язані з обслуговуванням боргів, і забезпечити стабільність фінансового стану.

Аналітичні висновки роботи можуть стати корисними для банків, зокрема при оцінці кредитоспроможності клієнтів і формуванні умов кредитування. Вони також можуть слугувати базою для вдосконалення регуляторної політики у сфері кредитування. Окрім цього, матеріали роботи можуть бути використані в навчальному процесі для підготовки фахівців у галузі бухгалтерського обліку, фінансів і банківської справи, сприяючи підвищенню рівня практичних знань і навичок.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження апробовані на ІХ Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених "Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг: сучасні концепції розвитку" (м. Київ, 24 квітня 2024 року).

За результатами проведеного дослідження опубліковано (у співавторстві з науковим керівником) статтю «Роль ковенантів у забезпеченні стабільності фінансових угод» в науково-практичному журналі «*Via Economica*» (2024. № 6. Фахове видання: категорія Б. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-6-11>).

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові та законодавчі акти, що регулюють бухгалтерський облік як на національному, так і на міжнародному рівнях; праці вітчизняних і зарубіжних науковців; навчальні посібники, наукові статті, монографії, а також матеріали науково-практичних конференцій, присвячені обліку дебіторської заборгованості. Крім того, використано фінансову звітність ТОВ «Кормотех» та інформацію з Інтернет-ресурсів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ КРЕДИТІВ БАНКУ В ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.2 Економічна сутність кредитів банку, їх місце і роль в діяльності суб'єкта

За останні роки бізнес України стикнувся із різними труднощами, найбільші з яких стала пандемія коронавірусу та повномасштабне вторгнення російського війська на територію України 24 лютого 2022 року. Перше повністю порушило логістичні ланцюги світового постачання, що негативно вплинуло на підприємства в світі. Друге понесло собою окупацію величезних площ українських земель, постійні ракетні обстріли та максимальне порушення української енергетичної інфраструктури.

Та на жаль, український бізнес ймовірно стикнеться в майбутньому ще з низкою труднощів. Серед основних:

– Економічна нестабільність та інфляція, бо військові дії, знищення інфраструктури та зростання видатків на оборону тиснуть на економіку, підвищують інфляцію і знижують купівельну спроможність населення.

– Перебої у постачанні та логістиці, що призведе до зростання витрат і відповідно підвищує ціну кінцевого продукту.

– Зниження доходів населення.

– Проблема трудових ресурсів, внаслідок безлічі смертей, еміграції українців.

Кількість діючих підприємств в Україні у 2022 році скоротилась майже у 1,2 рази відносно 2015 року (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Кількість діючих підприємств в Україні в період 2015-2022рр.
Джерело: згруповано за інформацією [1]

Відповідно розглянемо скорочення кількості діючих підприємств України у розрізі видів економічної діяльності в період 2018-2022 рр. (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Кількість діючих підприємств за видом економічної діяльності в Україні в період 2018-2022 рр.

Вид економічної діяльності	Період				
	2018	2019	2020	2021	2022
Будівництво	52 531	56 855	56 926	56 627	44 720
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	49 206	53 787	53 735	54 153	45 891
Інформація та телекомунікації	174 622	206 147	234 188	284 141	295 912
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	13 797	15 168	15 774	15 829	13 548
Надання інших видів послуг	109 336	114 217	116 416	110 457	94 129
Операції з нерухомим майном	93 383	98 361	95 809	94 342	79 131
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	818 217	834 159	826 129	777 419	661 158
Освіта	13 241	15 429	16 733	17 927	17 450
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	24 961	30 994	37 583	34 574	32 268
Промисловість	125 859	130 324	126 337	121 787	102 500
Професійна, наукова та технічна діяльність	126 100	134 800	140 374	143 210	137 409
Сільське, лісове та рибне господарство	76 328	75 450	73 368	70 803	53 281
Тимчасове розміщування й організація харчування	61 761	69 689	71 748	69 775	57 734
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	90 591	96 235	98 307	94 633	88 184
Фінансова та страхова діяльність	9 739	10 086	10 225	10 643	9 261

Джерело: складено автором за даними [2]

Аби бізнес й надалі міг забезпечувати свою безперебійну та безперервну

роботу, компанії були змушені збільшити у своїй частці балансу позиковий капітал у вигляді отриманих кредитів та інших позик.

Кредитування сприяє відновленню діяльності підприємств, які зазнали невдач у бізнес-процесах або тривалий час належно не функціонували. Основною формою кредитування виступає банківський кредит. Під банківським кредитом розуміють форму фінансового зобов'язання, коли банк надає кошти позичальнику у тимчасове користування на умовах строковості, платності, поворотності та платоспроможності.

Безліч вчених сфери економіки та фінансів по-різному визначають роль та сутність банківського кредиту як економічного інструменту. Згідно із Законом України «Про банківську діяльність», банківський кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [3].

Банківський кредит як економічний інструмент дозволяє суб'єктам господарювання отримувати необхідні фінансові ресурси для здійснення своєї діяльності, інвестування та забезпечення безперервності їх бізнес-процесів.

Визначення банківського кредиту як економічної категорії базується на його основних характеристиках та принципах, що регулюють його надання та використання (рис 1.2).

Як і вже вище зазначалось, що банківський кредит це форма відносин між банком та позичальником, за якою банк надає певну суму коштів у певне тимчасове користування на умовах платності, строковості, поворотності та забезпеченості. Ця дефініція підкреслює кілька важливих аспектів.

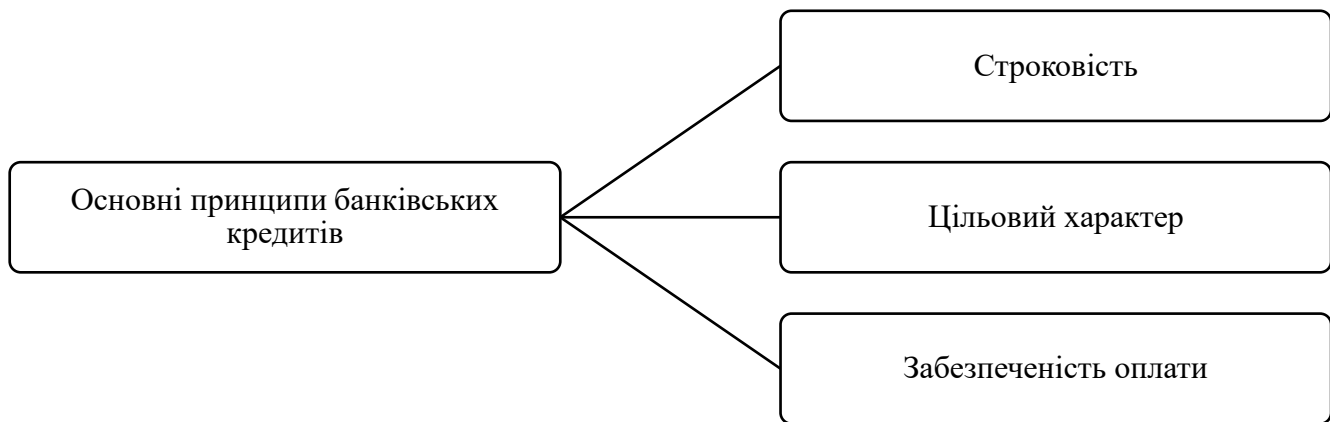

Рисунок 1.2 – Основні принципи банківських кредитів

Джерело: згруповано за інформацією [4]

По-перше, кредит – це економічна угода між кредитором (банком) і позичальником, де останній зобов’язується повернути отримані кошти у визначений строк із відповідними нарахуваннями у вигляді відсотків на суму кредиту. По-друге, ключовим елементом банківського кредиту є його платність: банк надає фінанси за певну винагороду у вигляді процентної ставки, що відображає вартість грошей у часі.

Кредитування виступає у фінансовій системі держави інститутом, що виконує такі функції, як: емісійна функція, розподільча функція та контролююча функція. Усі ці функції є між собою взаємозалежними та містять в собі своєрідні специфічні ознаки.

Під емісійною функцією розуміють випуск та розміщення цінних паперів на відповідному ринку. Ринок цінних паперів доповнює та взаємодіє із системою банківського кредитування. Наприклад, нестача платіжних засобів в економіці може також погашатись шляхом розширення комерційного кредиту.

Розподільча функція відображається під час процесів мобілізації та витрачання централізованих і децентралізованих фондів коштів, і під час розподілу та перерозподілу національного доходу між суб’єктами господарської діяльності. Тобто, за умов ринкової економіки дана функція допомагає поліпшенню кредитної політики з метою врегулювання обігу грошових коштів і здійсненню впливу на

економічні процеси в державі.

За забезпечення правильності і ефективності використання грошових коштів, що були надані позичальнику банком, а також їх повернення в визначені строки, відповідає контрольна функція.

В економіці держави банківський кредит виконує досить багато важливих функцій. Він забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів, оскільки банки акумулюють заощадження населення та інших суб'єктів і перетворюють їх на кредити для тих, хто це потребує. Цей процес сприяє інвестиційній діяльності та розвитку підприємств країни, оскільки бізнес може швидко отримати доступ до необхідних коштів для розширення або модернізації. Кредити також є важливими механізмом для підтримки платоспроможності компаній у випадках тимчасових фінансових труднощів або касових розривів.

Крім того, банківський кредит виконує функцію стимулювання економічного зростання, тим що доступність кредитів дозволяє підприємствам нарощувати обсяги виробництва, впроваджувати інновації та підвищувати свою конкурентоспроможність.

У ринкових відносинах банківський кредит також виконує регулюючу функцію. Оскільки кредити впливають на грошову масу обігу, то через процентну політику банків можна регулювати рівень інфляції та економічну активність. Високі ставки за кредитами можуть сповільнювати зростання економіки, тоді як зниження цих ставок навпаки стимулює підвищення підприємницької активності.

Банківські кредити займають ключове місце у фінансовій системі суб'єкта господарювання, адже вони забезпечують фінансування для операційної діяльності підприємства, що дає змогу підтримувати виробничі процеси та інвестувати у нові проєкти. Це допомагає підвищити попит на робочі місця, сприяє зростанню доходів населення та стимулює економічне зростання на різних рівнях.

Підприємства часто стикаються з періодичними потребами в поповненні

обігових коштів для закупівель сировини, матеріалів чи обладнання. У такі моменти кредити допомагають покривати поточні фінансові потреби, дозволяючи бізнесу уникати простоїв та підтримувати стабільний рівень виробництва, глобальніше кажучи допомагають забезпечити безперервність та безперебійність виробничого процесу підприємства.

Завдяки залученню позикових коштів, підприємства можуть швидше реалізовувати інноваційні проєкти, модернізувати виробничі потужності, розширювати ринки збуту та посилювати свої конкурентні позиції на ринку. Це особливо важливо для малого та середнього бізнесу, який часто не має достатніх власних фінансових ресурсів для реалізації своїх амбітних планів розвитку.

Фінансове планування та управління грошовими потоками теж може залежати від тих чи інших отриманих банківських кредитів. Кредитування дозволяє перенести платіжні зобов'язання на майбутнє, що дає змогу позичальникам розвивати бізнес або задовольняти інші фінансові потреби. Так кредит дозволяє вирішувати питання показників ліквідності, фінансувати операційні витрати чи інвестувати в розвиток.

Підсумовуючи, бізнес часто використовує кредити для кількох важливих цілей, таких як:

- фінансування оборотного капіталу – кредити дозволяють підтримувати стабільний рівень виробництва навіть за умов затримки доходів;
- інвестиційний розвиток – завдяки кредитам компанії можуть фінансувати у нові проєкти, купувати нове обладнання чи розширювати свій ринок збуту продукції чи послуг;
- оптимізація податкових платежів – деякі підприємства використовують кредити задля збалансування податкових видатків;
- забезпечення фінансового важеля підприємства – кредит дозволяє збільшувати прибуток шляхом залучення позикових коштів для розширення виробництва чи інвестицій.

Ще кредит є тим самим ефективним інструментом для управління грошовими потоками, гарантуючи баланс між доходами і витратами. Це допомагає підтримувати необхідний рівень ліквідності. Основні способи використання кредитів для управління грошовими потоками:

- *гнучкість у плануванні* – кредити дозволяють підприємствам оперативно реагувати на фінансові потреби;
- *розподіл фінансових ризиків* – кредити допомагають зменшити тиск на власні ресурси та розподілити фінансові ризики;
- *контроль за грошовими потоками* – своєчасне кредитування дозволяє уникати затримок у розрахунках з постачальниками та іншими контрагентами.

Кредитування підприємств, хоча й мають безліч переваг, супроводжується й низкою недоліків і ризиків, які важливо врахувати під час прийняття рішення про залучення позикових коштів. Одним із найбільш серйозних ризиків є ризик неплатоспроможності підприємства. Якщо компанія, яка попередньо отримала банківський кредит, не зможе вчасно погашати суму кредиту та сплачувати відсотки, це може призвести до фінансових проблем, штрафів і навіть банкрутства. Така ситуація може виникнути через зниження доходів або збільшення операційних витрат. Боргове навантаження, яке створюється внаслідок залучення кредитів, є ще одним серйозним недоліком. Воно обмежує можливості для нових інвестицій та розвитку, оскільки значка частка прибутку йде на погашання боргу, роблячи компанію більш вразливою до економічних потрясінь.

Також залучення значної кількості кредитів може призвести до залежності від кредиторів. Якщо умови кредитування зміняться, наприклад, зростуть відсоткові ставки або з'являться нові вимоги, компанія може втратити фінансову гнучкість і опинитись під тиском фінансових установ. Часте використання кредитних коштів негативно впливає на кредитний рейтинг підприємства, що призводить до погіршення умов фінансування та зниження кредитоспроможності. У такому разі банки сприйматимуть компанію як позикового позичальника, що

може призвести до підвищення відсоткових ставок та вимог до застави.

Окрім того, кредитування підприємства пов'язане напряму з інфляційними та валютними ризиками. Якщо кредити залучаються в іноземній валюті, коливання курсу національної валюти можуть суттєво збільшити розмір боргових зобов'язань. Девальвація національної валюти підвищить вартість обслуговування боргу, що може стати серйозною проблемою для компанії. Інфляційні процеси можуть призвести до зростання відсоткових ставок, що також підвищить вартість обслуговування кредитів. Надмірне залучення позикових коштів може негативно вплинути на прибутковість підприємства, оскільки значна кількість прибутку буде йти на погашення боргів, що обмежить можливості для зростання та розвитку бізнесу.

Нарешті, непередбачені обставини, такі як зміни ринкових умов або несподівані витрати, можуть ускладнити сплату боргу. У таких випадках навіть добре сплановане кредитування може стати джерелом серйозних потреб, оскільки компанія буде змушена шукати додаткові кошти або реструктуризувати борги. Це може бути складним і дорогим процесом, який негативно вплине на фінансову стійкість бізнесу. Тому важливо ретельно планувати фінансові потоки, оцінювати ризики і враховувати можливі економічні зміни. Тож підсумовуючи усе вище сказане, кредитування за собою несе як переваги, так і недоліки (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Переваги та недоліки кредитування підприємств

Переваги	Недоліки
Оперативний доступ до ресурсів	Ризик неплатоспроможності
Збереження контролю над бізнесом	Зниження кредитоспроможності
Фінансовий важіль (леверидж)	Боргове навантаження
Оптимізація грошових потоків	Валютні та інфляційні ризики
Податкові переваги	Залежність від кредиторів

Джерело: складено автором

Як висновок, кредитування є важливим інструментом фінансового управління на всіх рівнях економіки. З однієї сторони, воно дозволяє підприємствам зберігати фінансову стабільність, покращувати операційні процеси

та інвестувати в розвиток, а з другої сторони, ефективне використання кредитів вимагає відповідального підходу до планування та оцінки ризиків. Якщо говорити про кредити на макроекономічному рівні, то вони стимулюють економічне зростання, забезпечуючи доступ до капіталу, що дозволяє компаніям збільшувати виробництво, впроваджуючи інновації та створювати нові робочі місця. Проте, надмірне залучення кредитів може стати причиною фінансових криз, коли підприємства не здатні обслуговувати свої борги.

1.2 Порядок визнання та оцінка зобов'язань за кредитами банків, їх класифікація

Облікове забезпечення зобов'язань за кредитами є важливим аспектом фінансового управління підприємством з кількох причин.

По-перше, це необхідно для забезпечення фінансової стабільності та контролю за зобов'язаннями.

По-друге, точний облік кредитів та інших зобов'язань за кредитами дозволяє підприємству розуміти свої фінансові зобов'язання перед кредиторами, що допомагає уникнути несподіваних витрат і кризових ситуацій.

По-третьє, правильний облік сприяє прозорості і достовірності фінансової звітності, що є важливим для інвесторів, акціонерів та регуляторних органів, які покладаються на достовірну інформацію для прийняття рішень.

Окрім цього, *по-четверте*, облік зобов'язань за банківськими кредитами допомагає оцінити ліквідність і платоспроможність підприємства. Це дозволяє керівництву підприємства прогнозувати здатність виконувати зобов'язання коротко- та довгостроковій перспективі, що має велике значення для підтримки фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

По-п'яте, облік зобов'язань за банківськими кредитами забезпечує контроль за витратами та фінансовими ризиками. Підприємства можуть мінімізувати витрати на обслуговування боргу і уникати ситуацій, що можуть призвести до дефолту.

Важливим є також планування фінансових потоків, що є вже *шостою причиною* важливості обліку даних зобов'язань. Коректний облік дає змогу підприємству правильно розподіляти кошти, забезпечуючи власну виплату кредитів та відсотків за ними, і при цьому уникати касових розривів. Це також позитивно впливає на відносини з кредиторами, оскільки підприємства, що ведуть чіткий облік своїх боргів, можуть розраховувати на кращі умови фінансування в майбутньому, зокрема на зниження відсоткових ставок.

Що ж, *по-сьоме*, правильний облік зобов'язань за банківськими кредитами впливає на податкове навантаження підприємства. Витрати на відсотки можуть бути включені до фінансових витрат, що зменшує податкове навантаження, але некоректний облік може призвести і до порушень.

І *по-восьме*, ведення обліку даних зобов'язань є необхідним для дотримання законодавчих вимог України та міжнародних стандартів фінансової звітності, адже не дотримання їх може призвести до санкцій з боку регуляторів.

Для забезпечення ефективного та надійного функціонування системи кредитування необхідне чітке законодавче регулювання, яке визначає права, обов'язки та відповідальність усіх учасників кредитного процесу. В Україні облік за банківськими кредитами регулюється кількома основними підзаконними актами та нормативно-правовими документами як і національного рівня, так і міжнародного, ієрархія яких представлена на рис. 1.3.

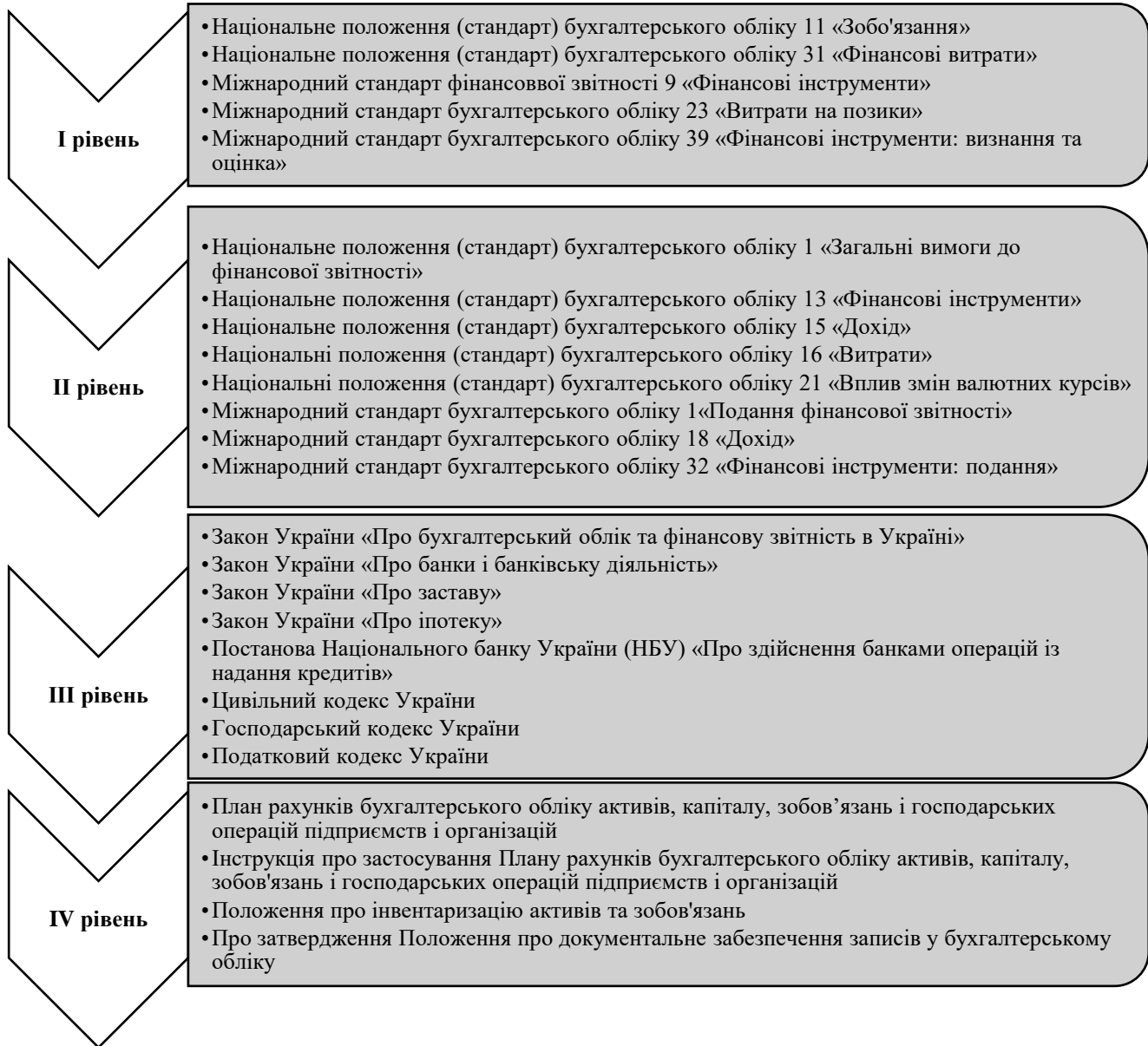

Рисунок 1.3 – Ієрархія нормативно-правових актів з обліку банківських кредитів

Джерело: згруповано за інформацією [6]

Таким чином, облік банківських кредитів в Україні регулюється комплексом нормативних актів, які націлюють підприємство на забезпечення точного і прозорого відображення фінансових зобов'язань у звітності підприємств.

Для початку визнаємо та оцінимо зобов'язання за кредитами в банках відповідно до НП(С)БО. Отож згідно до НП(С)БО 11 «Зобов'язання», «зобов'язання за банківськими кредитами визнається і відображається в обліку, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення» [8].

Якщо дотримуватись основних принципів МСФЗ, то визнання кредитних зобов'язань є тоді, коли підприємство стає стороною контракту, що створює юридичне або конструктивне зобов'язання. Це означає, що зобов'язання визначаються не лише на основі юридичного оформлених договорів, а й за обставин, коли підприємство має конструктивне зобов'язання перед контрагентами. Важливо є те, що кредитні зобов'язання визначаються у звітності на момент їх виникнення, а не тоді, коли фактично здійснюються грошові виплати, що підвищує прозорість фінансової звітності

Таким чином, якщо проаналізувати національні та міжнародні стандарти, можна вважати, що заборгованість за банківським кредитом підприємства можна вважати зобов'язанням за умови виконання таких критеріїв, як:

- 1) зобов'язання існує реально на даний час;
- 2) зобов'язання виникає як результат минулих подій;
- 3) погашення зобов'язання є неминучим, хоча існує певна ймовірність того, що через можливі фінансові труднощі підприємства воно може бути відтермінованим або непогашеним;
- 4) зобов'язання має встановлений строк виконання, хоча за певних умов даний строк може змінюватися;
- 5) підприємство визнає заборгованість і несе обов'язок її погасити, при цьому інші сторони мають обґрунтовані очікування, що зобов'язання будуть виконані;
- 6) визначено, хто є сторонами зобов'язання за кредитами, тобто хто є кредитором, а хто є позичальником;

7) погашення призведе до вибуття ресурсів з підприємства, які містять економічні вигоди;

8) оцінка заборгованості є достовірною та чітко визначеною.

Ефективне управління фінансами підприємства завжди іде у супроводі із точним уявленням про обсяг і структуру його кредитних зобов'язань. Відповідний облік кредитів дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо залучення додаткових коштів, оптимізації фінансових витрат та забезпечення стійкості бізнесу в умовах змінного ринкового середовища.

Оцінка зобов'язань за кредитами, важлива оскільки вона дозволяє точно визначити фінансові зобов'язання підприємства та планувати її погашення. Це забезпечує достовірну фінансову звітність і допомагає уникнути проблем із ліквідністю та управлінням боргами. Зобов'язання за кредитами зазвичай оцінюються за сумою коштів, необхідних для їх погашення.

Дотримуючись бухгалтерського принципу «обачність», використовують такий методи оцінки за якими не допускається завищення активів і доходів, та недооцінці зобов'язань та витрат компанії. Тому оцінка зобов'язань за банківськими кредитами повинна бути такою, щоб не зменшувати їхню суму. Саме це правило забезпечує достовірність фінансової звітності, сприяє правильному розподілу ресурсів і допомагає підприємству уникнути ризиків, пов'язаних із недостатнім резервуванням коштів для погашення своїх боргів.

Згідно із НП(С)БО 11 «Зобов'язання», для відображення в балансі підприємства зобов'язань за банківськими кредитами використовують такі методи оцінок що представлені на рис. 1.4.

Історична собівартість зобов'язання

сума активів, що можуть бути передані в рахунок сплати зобов'язання, або сума грошових коштів чи їхніх еквівалентів, які будуть сплачені з метою погашення зобов'язання в процесі звичайної господарської діяльності підприємства.

Теперішня вартість зобов'язання

дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства.

Сума погашення

недисконтована сума грошових коштів або їхніх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства.

Поточна вартість зобов'язання

недисконтована сума грошових коштів чи їхніх еквівалентів, яку необхідно сплатити для того, щоб погасити зобов'язання на поточний момент. На практиці сума погашення збігатиметься з історичною собівартістю та поточною вартістю зобов'язань.

Рисунок 1.4 – Оцінка зобов'язань за банківськими кредитами
Джерело: згруповано за інформацією [8]

Якщо говорити про первісну оцінку цих зобов'язань відповідно до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», то вона здійснюється за справедливою вартістю, що, як правило, рівне сумі отриманих грошових коштів або справедливій вартості активів, які були передані відповідно до бухгалтерської операції. Однак, МСФЗ також вимагають врахування всіх витрат, що були понесені під час залучення банківського кредиту, наприклад комісія банку чи інші витрати, що прямо пов'язані з фінансовою угодою. Це дозволяє більш точно оцінити вартість зобов'язань, що унеможливорює заниження фінансового навантаження на підприємство.

Говорячи про подальшу оцінку кредитних зобов'язань дотримуючи МСФЗ, то вона здебільше відображається за амортизаційною вартістю в додаток із використанням методу ефективної відсоткової ставки. Даний метод дозволяє рівномірно розподілити витрати за відсотками протягом усього строку дії кредиту, забезпечуючи точну оцінку фінансового навантаження в кожен момент часу. У випадках значних змін ринкових умов чи кредитних умов, МСФЗ також дозволяє переоцінювати свої кредитні зобов'язання відповідно до справедливої вартості, адже даний вид оцінки коригує фінансову звітність згідно із поточними ринковими реаліями.

Як і згідно із міжнародними, так і згідно із національними стандартами щодо зобов'язань, довгострокові зобов'язання у балансі підприємства відображаються за їхньою теперішньою вартістю, яка розраховується шляхом дисконтування.

Тож, відмінності між МСФЗ та НП(С)БО полягають в декількох фактах. По-перше, у МСФЗ більше уваги приділяється справедливій вартості та ринковим умовам, тоді як в національних стандартах часто ґрунтуються на історичній собівартості. Наприклад, згідно з національними стандартами підприємство може визнати кредитні зобов'язання за номінальною вартістю без урахування всіх витрат на залучення кредиту. Крім того, національні стандарти бухгалтерського обліку можуть використовувати спрощені підходи до оцінки витрат за кредитними зобов'язаннями, що не завжди точно може відобразити реальний фінансовий тягар.

Щоб підприємства правильно та точно відображали зобов'язання за банківськими кредитами у фінансовій звітності і полегшувало управління своїми боргами застосовується класифікація цих зобов'язань. У банківській та обліковій практиці існує різноманітна класифікація кредитів, яка враховує безліч критеріїв.

Класифікація кредитів представлена в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Класифікація кредитних зобов'язань

Характеристика	Визначення
<i>За формою надання</i>	Грошовий
	Товарний
<i>За способами надання</i>	У разовому порядку
	Кредитна лінія
	Овердрафт
	Гарантійний
<i>За принципом «строковість»</i>	Короткострокові кредити (не перевищує 12 місяців)
	Середньострокові кредити (до 3 років)
	Довгострокові кредити(понад 3 роки)
<i>За визначенням валюти</i>	Кредити в національній валюті
	Кредити в іноземній валюті
<i>За економічною сферою застосування</i>	Внутрішні кредити
	Міжнародні кредити
<i>Залежно від позичальників та мети використання</i>	Виробничий кредит
	Споживчий кредит
	Інвестиційний кредит
	Кредит на операції з цінними паперами
	Міжбанківський кредит
	Імпортний кредит
	Експортний кредит
<i>За характером цільового призначення</i>	Поточний кредит
	Капітальний кредит
<i>За забезпеченням</i>	Забезпечений кредит
	Бланковий кредит
<i>За ступенем ризику</i>	Стандартні
	З підвищеним ризиком
<i>За методами надання</i>	У разовому порядку
	Відповідно до відкритої кредитної лінії
	Гарантійні (із заздалегідь обумовленою датою надання, за потребою, із стягненням комісії за зобов'язання)
<i>За строками погашення</i>	Одночасно
	У розстрочку
	Достроково (на вимогу кредитора або за заявою позичальника)
	З регресією платежів
	Після закінчення обумовленого періоду (місяця, кварталу)
<i>За шляхом отримання відсотків</i>	Виплата під час погашення кредиту
	Сплата рівними внесками протягом терміну дії кредитного договору
	Оплата в момент видачі кредиту

Джерело: згруповано за інформацією [33]

Класифікація зобов'язань за кредитами у фінансовій звітності є важливим елементом для користувачів, оскільки вона дає повне уявлення про фінансовий

стан компанії або організації. Нижче представлені основні переваги та значення класифікації зобов'язань за банківськими кредитами (рис. 1.5).

Прозорість фінансового стану	Класифікація дає змогу побачити, які зобов'язання має компанія перед кредиторами, на який період вони розподілені, та які фінансові ризики можуть виникнути в майбутньому.
Оцінка ліквідності	Кредитні зобов'язання поділяються на короткострокові та довгострокові, що допомагає користувачам звітності оцінити здатність компанії погашати зобов'язання в короткостроковій перспективі.
Оцінка платоспроможності	Класифікація дозволяє оцінити загальний рівень боргового навантаження компанії, що є важливим для акціонерів та інвесторів при ухваленні рішень про інвестування.
Прогнозування фінансової стійкості	Чітка класифікація зобов'язань дозволяє користувачам фінансової звітності прогнозувати, як боргові зобов'язання впливатимуть на грошові потоки компанії в майбутньому.
Відповідність стандартам	Правильна класифікація зобов'язань відповідно до міжнародних або національних стандартів бухгалтерського обліку забезпечує порівнянність звітності між компаніями, що спрощує аналіз для інвесторів та інших зацікавлених сторін.

Рисунок 1.5 – Переваги та значення класифікації зобов'язань за банківськими кредитами

Джерело: складено автором

Тож підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновки, що ведення обліку зобов'язань за кредитами є одним із ключових елементів фінансового управління підприємством. Воно забезпечує стабільність компанії, дозволяючи контролювати борги та уникати кризових ситуацій. Правильне визнання зобов'язань, точна оцінка та правильний, відповідно стандартів, облік кредитів підвищує прозорість фінансової звітності, що важливо для інвесторів та регуляторів. Окрім цього, він допомагає підприємству прогнозувати свою здатність виконувати зобов'язання, планувати фінансові потоки та мінімізувати фінансові ризики. Правильний облік також сприяє покращенню відносин із кредиторами та забезпечує дотримання податкових і законодавчих вимог.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА КРЕДИТАМИ БАНКІВ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

2.1 Облік довгострокових та поточних кредитів банку в національній валюті

Кредитні операції є однією з найважливіших складових операційної та фінансової діяльності. З одного боку, вони забезпечують банку стабільні доходи, а з другого боку, позичальникам – доступ до необхідних ресурсів для розвитку бізнесу чи інших цілей. У бухгалтерському обліку, кредитування, як довгострокове, так і поточне, потребує ретельного підходу та чіткого регулювання. Облік довгострокових та поточних кредитів банку в національній валюті є важливою частиною управління фінансовими операціями суб'єкта господарювання, адже відповідно до даних НБУ взяття кредитів в національній валюті вдвічі перевищують кредити в іноземній валюті (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Кредити, надані резидентам у розрізі видів валют

Джерело: складено автором за даними [36]

Підприємства можуть скористатися різними видами кредитів. Найбільш

традиційним вибором для банківських позик є терміновий кредит. Однак більш цікавою опцією є кредитна лінія – позика в межах заздалегідь встановленого ліміту, що надається протягом певного періоду для покриття короткострокових фінансових потреб. Існують два основні види кредитних ліній: відновлювані та невідновлювані.

Невідновлювана кредитна лінія передбачає, що банк зобов'язується надати фіксовану суму кредиту протягом визначеного часу. Відновлювана кредитна лінія натомість дозволяє підприємству багаторазово брати і погашати позику в межах встановленого ліміту, що робить її більш гнучкою формою кредитування.

Окрім цього, популярним видом кредиту є овердрафт. Овердрафт – це короткострокова позика в межах затвердженого ліміту, яка використовується для здійснення платежів, коли на поточному рахунку недостатньо коштів. Банк надає кошти в межах договору овердрафту, що дозволяє підприємству здійснювати платежі понад залишок на рахунку.

Завдяки таким кредитним засобам, як кредитні лінії та овердрафти, підприємства можуть оплачувати рахунки постачальників навіть при тимчасовій нестачі коштів. Обидва інструменти передбачають певні умови позики, процентні ставки та комісії за відкриття лімітів. Однак, кредитна лінія зазвичай має більш структурований графік отримання коштів.

Невідновлювані кредитні лінії зазвичай виплачуються частинами, відповідно до платіжних вимог позичальника, і перераховуються безпосередньо з кредитного рахунку на рахунок постачальника або на корпоративний поточний рахунок підприємства, переважно в останні три місяці строку кредиту.

Зобов'язання за банківським кредитом у підприємства виникає тільки після того, як підписано кредитний договір між підприємством і банком та кошти зараховано на рахунок підприємства або передано в іншій формі, визначеній договором.

Процедура отримання кредиту включає кілька етапів:

1. Підготовчий етап: проведення переговорів щодо форми та умов кредитування, а також підготовка необхідних документів (рис. 2.2 «Перелік документів для оформлення кредиту»).

2. Оцінка банком можливості надання кредиту: аналіз фінансового становища потенційного позичальника та ознайомлення з об'єктом застави.

3. Підготовка та підписання кредитної угоди: оформлення необхідних документів для забезпечення дотримання умов кредиту.

Документи для
отримання кредиту

1. Заява про кредит (в довільній формі), обов'язково із зазначенням суми, мети кредитування, терміну користування кредиту та виду забезпечення.
2. Анкета позичальника.
3. Якщо позичальник не є клієнтом банку(тобто ще не має рахунків у цьому банку), необхідно додатково надати:
 - Нотаріально завірену копію статуту підприємства.
 - Нотаріально завірену копію установчого договору.
 - Картку із зразками підписів, завірену нотаріально або банком, в якому обслуговується позичальник.
 - Нотаріально завірену копію довідки із статистики.
 - Копії протоколів або наказів про призначення чи обрання посадових осіб, завірену печаткою.
4. Виписки з усіх банків, ті якими послугами користується підприємство, про наявність та відсутність заборгованостей по кредитах.
5. Довідки з усіх банків, де відкриті рахунки позичальника про наявність або відсутність заборгованості по кредитам.
6. Копії договорів, контрактів, угод, на виконання котрих необхідний кредит із додатковими угодами, доповненнями, специфікаціями та рахунками-фактурами.
7. Копії договорів, контрактів, угод, надходженнями від котрих планується здійснювати погашення кредиту.
8. Фінансово-економічна інформація:
 - Детальний бізнес-план із описом основних напрямів діяльності позичальника, характеристикою керівників, характеристикою продукції, що випускається та послуг, котрі надаються.
 - Техніко-економічне обґрунтування (може бути одним із розділів бізнес-плану).
 - Баланси (форма 1) та звіти про фінансові результати (форма 2) позичальника за три останні звітних дат.
9. Документи на предмет застави – залежно від виду застави.

Рисунок 2.2 – Перелік документів для отримання кредиту

Джерело: складено автором за даними[40, 42]

Відносини між банком і позичальником оформлюють та регулюються кредитним договором, який обов'язково укладається в письмовій формі. За умовами кредитного договору, банк надає позичальнику визначену суму на

певний період. Позичальник, у свою чергу, зобов'язаний використовувати отриманні кошти згідно з умовами та цілями, зазначених у договорі, сплачувати всі збори, а також повернути основну суму боргу разом із нарахованими відсотками. Договір включає в себе такі умови: мету кредиту, суму позики, строк погашення, відсотки за користування кредитом, суму комісійної плати за відкриття кредиту, забезпечення кредиту, порядок його нарахування та погашення, графік погашення кредиту та відсотків за ним, а також права, обов'язки та відповідальність сторін.

Кредити є важливим інструментом фінансування, який використовується як фізичними особами, так і підприємствами для задоволення різних фінансових потреб. У банківській діяльності кредити поділяються на довгострокові та поточні залежно від терміну, на який вони надаються. Ці кредити можуть бути видані як у національній валюті, так і в іноземній, але розглянемо їх у контексті національної валюти.

Поточні кредити – це кредити, які надаються на короткий строк зазвичай до одного року. Вони часто використовуються для фінансування тимчасових потреб у грошових коштах, наприклад:

- Поповнення оборотного капіталу підприємства.
- Покриття непередбачених витрат.
- Споживчі кредити для покупки товарів або послуг.

Поточні кредити мають більш високі процентні ставки порівняно з довгостроковим, через короткий термін кредитування та вищий рівень ризику для банку. Крім того, такі кредити можуть мати гнучкіші умови погашення, що дає змогу позичальникам швидко реагувати на зміну своїх фінансових можливостей.

Довгострокові кредити – це кредити, що надаються на тривалий період, який перевищує один рік. Вони використовуються для фінансування великих проєктів, придбання нерухомості, інвестицій у розвиток підприємств або інших капітальних витрат.

Довгострокові кредити зазвичай мають нижчі процентні ставки, ніж поточні, оскільки банк отримує стабільний дохід протягом тривалого часу. Такі кредити вимагають ретельної оцінки платоспроможності позичальника, а також можуть супроводжуватися вимогою застави.

Бухгалтерський облік довгострокових та поточних банківських кредитів в національній валюті здійснюється на основі міжнародних і національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, враховуючи відповідно й інші вимоги законодавства. Для правильного ведення обліку необхідно дотримуватись кількох важливих принципів:

– *Принцип нарахування* – витрати і доходи повинні бути визнані в тому періоді, коли вони виникають, незалежно від фактичного руху грошових коштів.

– *Принцип відповідності* – витрати, пов'язані з отриманням доходів від кредитування, мають відображатись в тому періоді, що й самі доходи.

– *Принцип обачності* – в обліку кредитних операцій дуже важливо передбачати можливі збитки, наприклад, через неплатоспроможність позичальників.

Отже, як завжди, бухгалтерський облік починається з первинного документа, який фіксує факти господарських операцій. Первинний документ має бути складений під час проведення операції, або, якщо це не можливо, одразу після її завершення. Оригінали документів, що відображають отримання кредиту, його погашення та сплату відсотків за кредитом, були оформлені на основі остаточного договору з банком (рис. 2.3). Основні вимоги до підготовки документів для обліку кредитів, відсоткових виплат та інших зобов'язань перед банком визначені в Положенні «Документальне забезпечення записів бухгалтерського обліку» та Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність».

Рисунок 2.3 – Первинні документи для відображення в обліку кредитних операцій

Джерело: складено автором за даними [43]

Синтетичний облік кредитів у національній валюті здійснюється на таких рахунках:

– Для довгострокових: 501 «Довгострокові кредити банків у національній валюті» та 503 «Відстрочені довгострокові кредити банків у національній валюті».

– Для короткострокових: 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті» та 603 «Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті».

Особливості обліку за цими рахунками наведено в табл. 2.1 «Призначення та структура рахунків 50 «Довгострокові позики» та 60 «Короткострокові позики».

Таблиця 2.1 – Призначення та побудова рахунків 50 «Довгострокові позики» та 60 «Короткострокові позики»

Рахунок	Призначення рахунку	За дебетом рахунку	За кредитом рахунку
50 «Довгострокові позики»	Призначення рахунку для обліку розрахунків у національній та іноземній валюті за кредитами банків, строк повернення яких перевищує 12 місяців з дати балансу	Сума погашення та переведення кредитів до довгострокових зобов'язань у разі відстрочення кредитів (позик)	Суми одержаних кредитів (позик)
60 «Короткострокові позики»	Призначення рахунку для обліку розрахунків у національній та іноземній валюті за кредитами банків, строк повернення яких не перевищує 12 місяців з дати балансу		

Джерело: згруповано за інформацією [30]

Між довгостроковими та короткостроковими кредитами існує тісний взаємозв'язок. Операції короткострокових кредитів банку відображаються в Журналі № 2, де узагальнюються операції з отримання кредитів, а також інші операції, які відображаються на рахунках 50 «Довгострокові кредити» та 60 «Короткострокові кредити». У Журналі №2 наведені обороти по кредиту рахунків 50 і 60 з деталізацією по кореспондентських рахунках. Дані записуються на підставі банківських виписок і супровідних документів, які підтверджують виникнення, стан та погашення заборгованості.

У розділі III Журналу містяться аналітичні дані рахунків 50 та 60, а саме: відомості про кредиторів, типи і терміни погашення кредитів, а також нараховані відсотки за використання кредитів як за поточний місяць, так і за минулі.

Витрати, пов'язані з користуванням кредитними коштами, відображаються в періоді їх нарахування, включаючи відсотки, курсові різниці, нараховані на суми кредитів та відсотків, що підлягають сплаті (в тому випадку коли це валютний

кредит). До таких витрат також належать банківська комісія за оформлення угоди кредитування, оплата нотаріального посвідчення договору застави та страхування заставного майна.

Для зручності обліку витрат за відсотками рекомендується застосовувати субрахунок 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками за кредит», де відобразатимуться нараховані відсотки за користування кредитом. Витрати, пов'язані з нарахуванням та сплатою відсотків банкам, враховуються на рахунок 951 «Витрати з відсотків за кредит». Такий підхід дозволяє контролювати кредитова сальдо та суми, що підлягають погашенню.

Згідно з НП(С)БО 16 «Витрати», відсотки за користування кредитними коштами і додаткові витрати, пов'язані із залученням позикових ресурсів, класифікуються як фінансові витрати підприємства.

Так як банківські кредити часто беруться для реалізації ініціатив та проєктів варто розглянути капіталізацію фінансових витрат. Капіталізація фінансових витрат є важливим аспектом облікової політики підприємств, що дозволяє включати частину витрат на створення кваліфікаційного активу до його собівартості. Згідно з НП(С)БО 31 "Фінансові витрати", такі витрати охоплюють проценти за позиками, комісії, витрати за фінансовою орендою та курсові різниці, якщо вони безпосередньо пов'язані із залученням коштів. Кваліфікаційний актив — це об'єкт, створення або придбання якого потребує суттєвого часу для приведення в придатний для використання стан, наприклад, будівлі, обладнання або інвестиційна нерухомість.

Процес капіталізації починається, коли виконуються три умови: понесені витрати на актив, оплачуються фінансові витрати, і ведеться активна робота зі створення активу. Завершується капіталізація, коли актив готовий до використання або коли роботи над ним тимчасово припинені. Фінансові витрати, які капіталізуються, можуть бути пов'язані як зі спеціальними позиками, що використовуються виключно для створення активу, так і із загальними позиками.

У випадку спеціальних позик до собівартості активу додаються фактичні витрати, а для загальних позик визначається пропорційна частка витрат. Наприклад, підприємство взяло кредит на суму 5 000 000 грн. під 10% річних для будівництва складського приміщення. За рік було витрачено 500 000 грн. на проценти. Оскільки всі кошти використовуються на створення кваліфікаційного активу, вся сума витрат на проценти 500 000 грн. капіталізується, збільшуючи собівартість активу.

У бухгалтерському обліку капіталізовані витрати додаються до первісної вартості активу, тоді як решта фінансових витрат визнається витратами звітного періоду. Наприклад, якщо підприємство бере кредит на будівництво об'єкта і сплачує проценти за позикою, ці витрати можуть бути капіталізовані, збільшуючи вартість активу.

Дотримання вимог НП(С)БО 31 є важливим для забезпечення точного відображення фінансових витрат у фінансовій звітності. Це не лише покращує якість звітності, але й підвищує інвестиційну привабливість і кредитоспроможність підприємства. Процес капіталізації фінансових витрат сприяє прозорості фінансового управління, що має значення для довіри інвесторів і кредиторів.

Варто і підмітити і те, що згідно з НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», витрати на сплату відсотків за кредитами не включається до первісної вартості нематеріальних активів, придбаних або створених частково чи повністю коштом банківського кредиту.

Різниця між ставкою за пролонгований кредит і базовою процентною ставкою розглядається як штрафна санкція і відображається на дебетовому рахунку 94 «Інші витрати операційної діяльності». На цьому рахунку також обліковують відсотки за простроченими кредитами та кредитами, що бали використані не за призначенням.

Погашення кредиту позичальник здійснює у тій валюті, в якій було

отримано кредит. Відсотки за користування кредитом можуть сплачуватись як у валюті кредиту, так і в національній валюті, якщо це передбачено умовами договору.

На рис. 2.4 зображено з якими рахунками можуть кореспондувати рахунки 50 «Довгострокові кредити» та 60 «Короткострокові кредити».

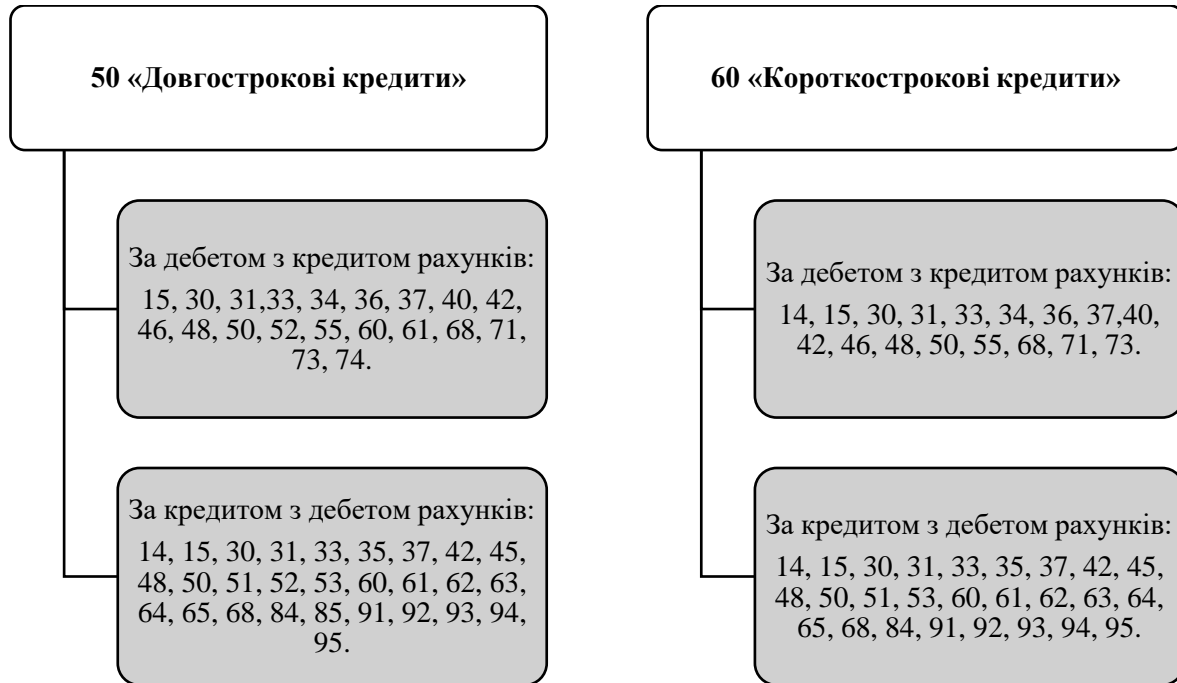

Рисунок 2.4 – Рахунки з якими кореспондуються рахунки банківських кредитів

Джерело: складено автором за даними [30]

Розглянемо бухгалтерські проведення для обліку надання та погашення довгострокових і короткострокових кредитів у національній валюті (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Відображення в обліку надання та погашення кредитів у національній валюті

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
<i>Довгострокові кредити в національній валюті</i>			
1	Отримано довгостроковий кредит в національній валюті	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	501 «Довгострокові кредити в національній валюті»

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4
2	Визнано поточну частину довгострокового кредиту в національній валюті	501 «Довгострокові кредити в національній валюті»	601 «Короткострокові кредити в національній валюті»
		Або	
		501 «Довгострокові кредити в національній валюті»	611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті»
<i>Короткострокові кредити в національній валюті</i>			
1	Отримана на поточний рахунок короткостроковий кредит банку в національній валюті	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	601 «Короткострокові кредити в національній валюті»
2	Нараховані відсотки за отриманий кредит	951 «Відсотки за кредит»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»
3	Списання нарахованих відсотків за отриманий кредит в кінці звітного періоду	792 «Результат фінансових операцій»	951 «Відсотки за кредит»
4	Погашення заборгованості перед банком за нарахованими відсотками	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
5	Погашення заборгованості перед банком за короткостроковою позикою в національній валюті	601 «Короткострокові кредити в національній валюті»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
6	Короткостроковий кредит в національній валюті пролонговано і переведено у довгостроковий кредит одночасно	601 «Короткострокові кредити в національній валюті»	603 «Відстрочені короткострокові кредити банків в національній валюті»
		603 «Відстрочені короткострокові кредити банків в національній валюті»	501 «Довгострокові кредити в національній валюті»
7	Неоплачений вчасно короткостроковий кредит в національній валюті, що переведено у прострочену позичку	601 «Короткострокові кредити в національній валюті»	605 «Прострочені позички в національній валюті»
8	Нараховано пеню за прострочення платежів за відсотками кредиту	948 «Визнані штрафи, пені, неустойки»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»

Джерело: згруповано за інформацією [43,45,50]

Загалом, усі довгострокові зобов'язання, як обліковуються на рахунках п'ятого класу, при наближенні строку погашення перекласифікуються в поточні, що відображаються для кредитів в національній та іноземній валюті

відповідно на рахунках 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями у національній валюті», а в іноземній валюті» та 612 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в іноземній валюті». План рахунків не передбачає подальшої класифікації за типами поточної заборгованості, адже цей рахунок використовується і для обліку орендних платежів, та підприємство має право створювати додаткові субрахунки другого рівня аби розділяти зобов'язання.

Слід зауважити, що вище у табл. 2.2 в операціях короткострокових кредитів в національній валюті під номерами 2 та 4 – заборгованість за відсотками відображена окремо від основної суми кредиту. Та існує ще один спосіб відображення відсотків, за яким заборгованість за нарахованими відсотками включається до загальної вартості кредитної суми. Нижче представлена кореспонденція рахунків для цього способу у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Відображення в обліку заборгованості за нарахованими відсотками, які включаються до загальної вартості кредитної суми

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Нараховано відсотки на основну суму банківського кредиту	951 «Відсотки за кредит»	501 «Довгострокові кредити в національній валюті», 601 «Короткострокові кредити в національній валюті»
2	Списано заборгованість за відсотками кредиту з поточного рахунку	501 «Довгострокові кредити в національній валюті», 601 «Короткострокові кредити в національній валюті»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»

Джерело: згруповано за інформацією [43,45,50]

Тож як висновок, довгострокові кредити зазвичай використовуються для великих інвестиційних проєктів і мають нижчі відсоткові ставки, тоді як короткострокові кредити покривають поточні фінансові потреби, але є менш стабільними через короткий термін і вищий ризик для банків. Облік кредитів

потребує детального розподілу за рахунками, зокрема рахунки 50 для довгострокових і 60 для короткострокових кредитів, що забезпечує системний підхід до відображення зобов'язань.

Завдяки аналітичному обліку, де зобов'язання деталізуються за кредиторами, умовами та строками, підприємства отримують можливість ефективніше контролювати свої зобов'язання і мінімізувати ризики прострочення. Дотримання принципів обачності та відповідності в обліку дозволяє точно відображати зобов'язання й витрати за кредитами, а також підтримувати стабільну фінансову стратегію підприємства.

Таким чином, враховуючи активне використання банківських кредитів у національній валюті в Україні через вплив військових дій, їх коректний облік є важливим для підвищення ефективності управління фінансами та забезпечення точної фінансової звітності.

2.2 Особливості обліку кредитів банку (довгострокових та поточних) в іноземній валюті

Воєнні дії в Україні чинять значний вплив на економічні та фінансові процеси країни. В нинішніх умовах підприємства, здійснюючи свою фінансово-господарську діяльність, активно використовують кредити в іноземній валюті. Такі кредити надаються як резидентами, так і нерезидентами, та як правило, використовуються для виконання зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами та інших побічних потреб. Практика показує, що кредити в іноземній валюті часто вигідніші для позичальника через нижчі відсоткові ставки порівняно із кредитами в національній валюті, проте необхідно враховувати й валютні ризики.

Вітчизняні комерційні банки також надають послугу з кредитування у валюті, лише у тому випадку, якщо мають у розпорядженні валютні ресурси на необхідний термін. Умови кредитних угод дозволяють часткове або повне конвертування валюти в гривню чи інші валюти як на українському міжбанківському ринку, так і на міжнародних валютних ринках. Наразі така можливість доступна всім юридичним та фізичним особам, що займаються підприємницькою діяльністю.

Останнім часом набуває популярності в Україні кредитування від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), однак умови його позик є більш жорсткими для позичальників.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) – це "міжнародна фінансова організація, яка фінансує проєкти у 34 країнах від Центральної Європи до Центральної Азії, а також в країнах Південного та Східного Середземномор'я" [53]. Банк спрямовує свій капітал переважно у галузі, де потреби не можуть бути повністю задоволені через ринкові механізми або фінансові ресурси держави. Цим самим він сприяє розвитку підприємництва та перехід до ринкової економіки.

ЄБРР веде свою діяльність у двох напрямках згідно з ухваленою стратегією: надання міжнародних кредитів під державні гарантії на сприятливих умовах та фінансування приватних підприємств за комерційними умовами. Україна є одним із основних отримувачів інвестицій від ЄБРР, і на початок квітня 2024 року загальний обсяг фінансування від цього Банку для України становить 19,34 млрд євро на 570 проєктів. Десять з цих проєктів у секторі державної економіки є спільними з ЄБРР і мають загальний обсяг позик в розмірі 2 115,0 млн євро. Зазначені проєкти вже перебувають на етапі реалізації, і зараз використано 950,43 млн євро з загальної суми позик, що становить 44,94% від загальної позиченої суми.

Умови кредитування ЄБРР частково відрізняються від простого кредитування комерційним банком та визначаються рядом ключових факторів і

політик, які спрямовані на забезпечення стабільності та ефективності фінансування. Основними умовами кредитування ЄБРР є:

– *Відсоткова ставка* – це процентна ставка, за якою позичальник зобов'язаний сплачувати відсотки за користування кредитом. Відсоткові ставки можуть бути фіксованими або змінюватись протягом терміну кредиту.

– *Терміни кредиту* – це період часу, протягом якого позичальник має зобов'язання повернути позику. Терміни кредитів можуть бути короткостроковими (наприклад, до 2 років) або довгостроковими (більше 2 років).

– *Умови погашення*, що визначають розмір та частоту платежів, які повинен здійснювати позичальник для погашення кредиту. Це може бути анuitетним (однакові платежі протягом терміну) або з графіком погашення, що змінюється.

– *Забезпечення кредиту* – це активи або гарантії, які позичальник надає як забезпечення кредиту, що забезпечує ЄБРР випадок невиплати. Це може включати гарантії держави, акції компанії, нерухомість або інші активи.

– *Критерії відбору проєктів*: ЄБРР має свої критерії відбору проєктів для фінансування, які можуть включати економічну стійкість проєкту, соціальні та екологічні вимоги, спроможність позичальника до відшкодування та інші аспекти.

Вплив військових подій на ризики та умови кредитування ЄБРР в Україні є значущим та має кілька аспектів (рис. 2.5).

Ці фактори демонструють складність ситуації та необхідність уважного аналізу та адаптації стратегій кредитування в умовах військового конфлікту.

Кредитні ресурси, незалежно від валюти, в якій вони залучаються, є зобов'язаннями, що підлягають поверненню, а відсоткові платежі за ними – фінансовими витратами підприємства. Загальні принципи обліку кредитів в іноземній валюті не залежать від валюти кредиту, однак залучення іноземної валюти має специфічні регуляторні вимоги. Українське законодавство не обмежує кредитування в іноземній валюті, проте воно підпадає під регулювання згідно з окремими правилами.

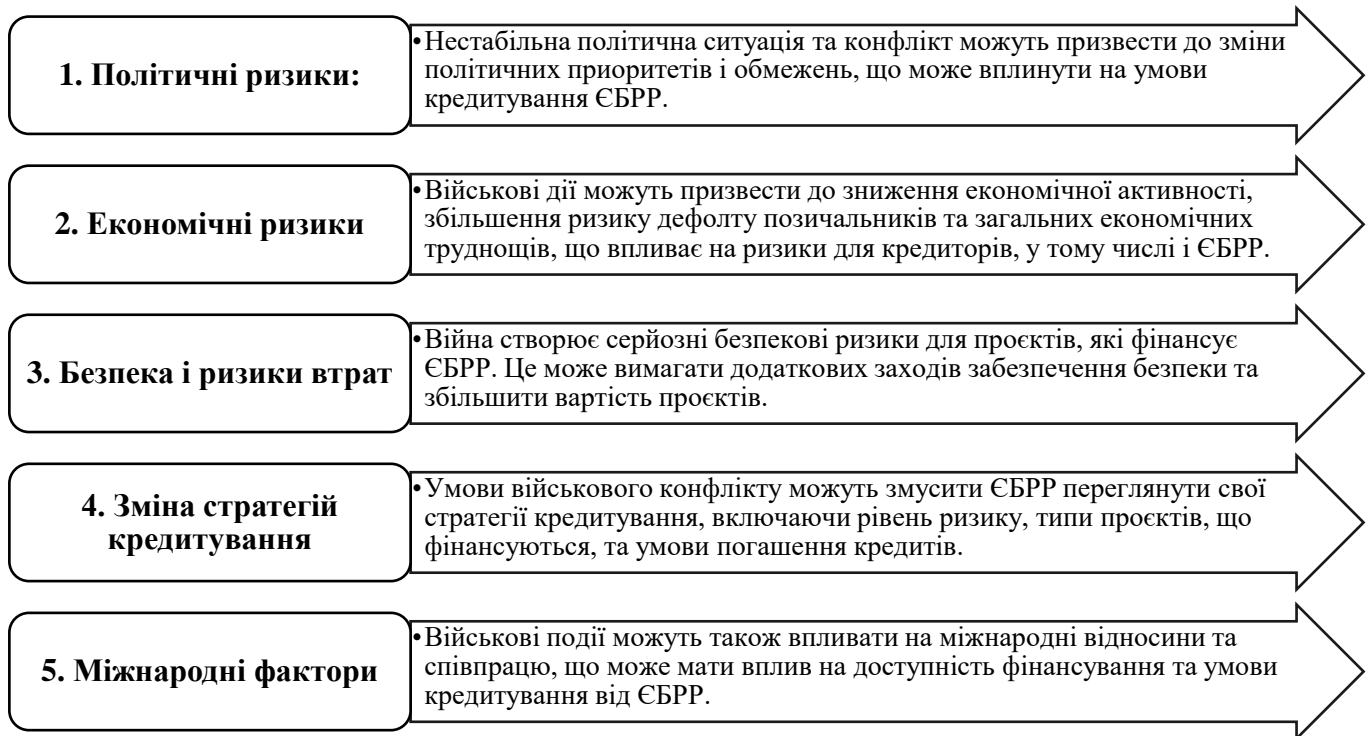

Рисунок 2.5 – Ризики та умови кредитування ЄБРР

Джерело: складено автором

В Україні процес отримання кредиту в іноземній валюті регламентується рядом правових актів, серед яких ключову роль відіграє Закон України «Про валюту і валютні операції» та постанови Національного Банку України (НБУ). Ці норми передбачають, що всі операції з іноземною валютою на території країни підлягають регуляторному контролю. НБУ виконує функції нагляду встановлюючи умови надання кредитів та контролюючи їх використання.

Підприємства-резиденти мають право залучати кредити від іноземних кредиторів згідно чинного законодавства. Крім того, Велика Палата Верховного Суду недавно дозволила сплачувати борги за кредитами в тій валюті, в якій їх було отримано, зобов'язавши позичальника купувати валюту для погашення боргу на власний розсуд.

Щоб залучити кредит у валюті, підприємству необхідно укласти договір з потенційним кредитором – це може бути як українським, так і міжнародним фінансовим інститутом. Кредитний договір має бути зафіксований банком, який

обслуговує підприємство, а банк зобов'язаний повідомити НБУ про укладення угоди, що дозволяє НБУ здійснювати контроль за умовами кредитування та дотриманням валютного законодавства.

НБУ визначає ліміти на обслуговування валютного боргу для підприємства, регулюючи терміни та суми кредитів, щоб запобігти валютним ризикам. Наприклад, короткострокові кредити потребують додаткового узгодження, оскільки їх вплив на ринок національної валюти значно вищий. У періоди економічної нестабільності НБУ може встановлювати тимчасові обмеження такі як ліміти на процентні ставки та обмеження на окремі валютні операції для зменшення валютного ризику.

Підприємства також повинні звітувати про використання кредитних коштів та здійснювати погашення заборгованості. Обслуговуючі банки зобов'язані подавати до НБУ звіти щодо виконання зобов'язань за кредитними угодами, включаючи інформацію про погашення основних суми кредиту, сплату відсотків та інших платежів. У разі невиконання вимог щодо звітності підприємство може зіткнутися з санкціями, що можуть вплинути на його діяльність.

Окрему увагу законодавство приділяє податковим зобов'язанням щодо кредитів в іноземній валюті. Наприклад, у випадку залучення позики від нерезидента, проценти за такими кредитами можуть обкладатися податком на репатріацію доходів, що регулюється Податковим кодексом України і міжнародними угодами щодо уникнення подвійного оподаткування.

Отже, залучення кредиту і іноземній валюті для українських підприємств – це структурований процес, що вимагає дотримання як умов кредитного договору, так і валютних, звітних та податкових вимог. Такий підхід сприяє стабільності валютного ринку й зниженню ризиків, пов'язаних з іноземними позиками.

Загалом кредитування в іноземній валюті для підприємства поділяється на три основні напрями: фінансування імпорту, підтримка оборотного капіталу та реалізація інвестиційних проєктів.

Кредитування в іноземній валюті часто використовують компанії, щоб оплатити зобов'язання за імпортовані товари чи послуги. Це надає можливість підприємству уникнути зайвих витрат на компенсацію і знизити валютні ризики, оскільки розрахунки здійснюються у валюті контракту. Такий тип кредитування особливо корисний для підприємств, що імпортують сировину або готову продукцію, оскільки дозволяє проводити оплати у стабільній валюті та знижує вплив коливань курсу гривні.

Валютні кредити можуть використовуватися для фінансування щоденних операцій підприємства, особливо якщо значна частина доходів надходить в іноземній валюті. Ці кредити допомагають підтримувати необхідний оборотних коштів, забезпечуючи безперервність операційних процесів, своєчасну оплату витрат і стабільний рух грошових коштів.

Для фінансування інвестиційних проєктів, таких як розширення виробництва, модернізація обладнання або вихід на нові ринки, залучають найчастіше довгострокові кредити в іноземній валюті. Інвестиційні кредити, так як залучаються на довготривалий термін, дають змогу підприємству покривати витрати з доходів реалізованих проєктів.

Таким чином, кредитування у валюті надає підприємствам різні інструменти для підтримки та розширення своєї діяльності, забезпечуючи фінансування операційної та інвестиційної діяльності, особливо коли бізнес орієнтований на зовнішні ринки або залежить від імпорту.

Облік банківських кредитів має багато спільного з обліком кредитів у національній валюті, але включає низку специфічних особливостей, про які буде ітися далі. Для обліку довгострокових банківських кредитів використовуються рахунки – 502 «Довгострокові кредити банків у іноземній валюті» та 504 «Відстрочені довгострокові кредити банків в іноземній валюті», – а для короткострокових – 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті» та 604 «Відстрочені короткострокові кредити банків в іноземній валюті».

Зобов'язання за банківськими кредитами та відсотками, що нараховані за користування кредитом, є монетарними статтями, для яких необхідно враховувати курсові різниці. Відповідно до НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» та МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів», курсова різниця – це зміна вартості активу чи зобов'язання, що виникає внаслідок коливань обмінного курсу. Курсові різниці виникають при первинному визнанні зобов'язання, його переоцінці на звітну дату та при погашенні кредитів або відсотків.

Як і вже вище зазначалось, національні стандарти бухгалтерського обліку України регламентують облік курсових різниць відповідно до НП(С)БО 21. У момент отримання кредиту в іноземній валюті він обліковується за курсом НБУ на дату проведення операції. На кожну звітну дату зобов'язання в іноземній валюті переоцінюються за актуальним курсом НБУ, і курсові різниці, що виникають у результаті таких змін, відображаються як доходи або витрати звітного періоду, в залежності від того, є вони позитивними чи негативними. Погашення кредиту або сплата відсотків, здійснені при змінні валютного курсу, також спричиняють курсові різниці.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, а саме МСБО 21, містять подібні вимоги щодо відображення курсових різниць, однак мають деякі особливості. МСБО 21 вимагає фіксувати всі операції в іноземній валюті за курсом валют на момент їх здійснення, а валютні зобов'язання переоцінювати за поточним курсом на дату балансу. Курсові різниці, що виникають під час погашення кредиту також визначаються у складі фінансових доходів або витрат, впливаючи на фінансовий результат компанії. Міжнародні стандарти більше акцентують уваги на справедливій вартості зобов'язання і передбачають детальніше розкриття інформації звітності, що є важливим для інвесторів.

Попри схожість НП(С)БО 21 та МСБО 21 до обліку курсових різниць, між ними є певні відмінності. МСБО надають більше гнучкості у відображенні справедливої вартості зобов'язань і дозволяють підприємствам ширше розвивати

інформацію про валютні операції у фінансовій звітності. Водночас національні стандарти спрямовані на уніфікацію підходів. Облік курсових різниць є одним із ключових елементів, що може значно вплинути на фінансовий результат підприємства.

У звітному періоді, при отриманні кредиту підприємством, курсові різниці розраховуються, порівнюючи курс НБУ на дату видачі кредиту з курсом на момент формування балансу або на дату погашення, якщо вона настає раніше. У наступному звітному періоді курсові різниці визначаються на основі зміни курсу між попереднім балансом та актуальним курсом на звітну дату, за умови, що кредит (чи його частина) ще не погашений. Якщо ж відбулося погашення, то для розрахунків використовується курс НБУ на дату погашення.

Під час погашення кредиту або його частини курсові різниці розраховуються між курсом на попередню дату балансу (або останньої дати розрахунку) та курсом на момент погашення. На дату виплати основної суми кредиту враховуються курсові різниці за всією сумою зобов'язань, а не лише за погашуваною частиною. Якщо заборгованість за відсотками з'являється, курсові різниці розраховуються так само як і для основного боргу. Якщо ж заборгованості немає, то перераховується тільки основна сума кредиту. Банки зазвичай нараховують відсотки за валютними кредитами в кінці кожного місяця, відповідно до умов договору, і на дату погашення порівнюють курс на момент нарахування відсотків із курсом на дату їх виплати. Внаслідок таких коливань можуть виникати як доходи, так і витрати.

Для розрахунку курсової різниці використовується формула:

$$КР = СГО * (К_2 - К_1), \quad (2.1)$$

де $КР$ — сума курсових різниць;

$СГО$ — сума господарської операції (монетарної статті);

$К_1$ — курс НБУ на дату виникнення монетарної статті чи дату балансу (залежно від того, яка подія сталася пізніше);

K_2 — курс НБУ на дату визначення курсової різниці (на дату балансу чи на дату розрахунків).

Курсові різниці, що виникають від перерахунку монетарних статей, пов'язаних з фінансовою діяльністю, зокрема кредитування, відображаються як частина інших доходів або витрат(рис.2.6).

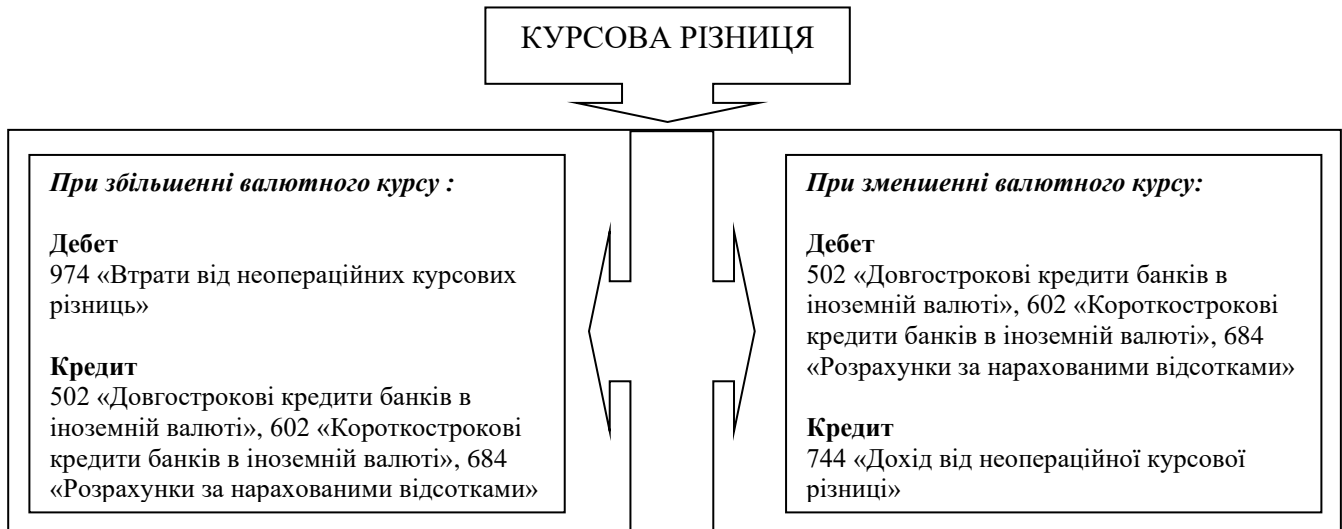

Рисунок 2.6 – Облік курсових різниць

Джерело: складено автором

Валютні кредити мають значний вплив на фінансові показники підприємства, адже пов'язують його зобов'язання з валютними коливаннями, що може призвести як до додаткових вигід, так і до збитків.

Основний вплив банківських кредитів в іноземній валюті пов'язаний з курсовими різницями. Тобто, як і зазначалось вище на рис. 2.6, якщо курс іноземної валюти зростає стосовно національної, зобов'язання у гривневому еквіваленті збільшуються, що скорочує прибуток через додаткові витрати на обслуговування боргу. У разі ж зниження курсу підприємство може отримати дохід від курсової різниці, що сприятливо вплине на його фінансовий результат. Такі коливання створюють додаткову волатильність у фінансових показниках, особливо у періоди різких змін валютного курсу.

Банківські кредити в іноземній валюті значно впливають на ключові

фінансові показники компанії, такі як коефіцієнти заборгованості, боргу до капіталу, ліквідність та рентабельність. Зростання валютних зобов'язань може негативно позначитися на співвідношенні боргу до капіталу, що може викликати негативну реакцію інвесторів та кредиторів, оскільки збільшується фінансовий ризик підприємства. Компанія також зобов'язана відображати курсові різниці, що виникають під час обслуговування валютних кредитів, у фінансовій звітності, щоб надати повну картину свого фінансового стану та ризиків.

Отже, валютні кредити є важливим фінансовим інструментом для українських підприємств, що дозволяє забезпечити доступ до вигідних умов фінансування. Водночас такі кредити несуть ризики, зокрема валютний ризик, який може призводити до курсових збитків і коливань фінансових результатів у випадку змін валютного курсу. В умовах війни та економічної нестабільності цей ризик посилюється. Забезпечення ефективного обліку валютних зобов'язань, в тому числі у відповідності до вимог МСФЗ і НП(С)БО, допомагає підприємствам контролювати і зменшувати ризики, зберігаючи стабільність фінансових показників навіть у складних умовах.

2.3 Розкриття інформації про зобов'язання за кредитами банків у фінансовій звітності підприємства

Звітність підприємства є ключовим джерелом економічної інформації про його діяльність, яке використовується як внутрішніми, так і зовнішніми зацікавленими сторонами – користувачами фінансової звітності (рис. 2.7). Ця інформація надається в повному, точному та об'єктивному вигляді. Це дозволяє користувачам фінансової звітності приймати обґрунтовані бізнес-рішення, враховуючи фінансовий стан компанії, результати діяльності та грошові потоки

Рисунок 2.7 - Класифікація користувачів звітності підприємства
 Джерело: згруповано за інформацією [64]

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» і НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», фінансова звітність містить дані про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за певний звітний період.

Однією з головних цілей державного регулювання бухгалтерського обліку є забезпечення єдиних стандартів для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, обов'язкових для всіх підприємств і спрямованих на захист інтересів користувачів.

Відповідно до інформаційних потреб користувачів, як внутрішніх, так і зовнішніх, виділяють різні види звітності (рис. 2.8).

Рисунок 2.10 - Види звітності підприємства

Джерело: згруповано за інформацією[64]

Інформація про зобов'язання за банківськими кредитами може бути відображена в різних видах звітності, залежно від того як вони обліковуються та яка мета звітності.

Національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку висувають чіткі вимоги до розкриття інформації про кредитні зобов'язання, що є важливою частиною фінансової звітності підприємства (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Вимоги розкриття кредитних зобов'язань згідно з національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності

НП(С)БО	МСФЗ
Відображення залишків за кредитними зобов'язаннями на дату балансу.	Відображення залишків за кредитними зобов'язаннями на дату балансу
Відображення строків погашення кредитів.	Відображення графіку погашення боргу.
Відображення відсоткових ставок за позиками.	Відображення умови процентних ставок, включаючи їх змінність.
Відображення інформації про забезпечення за кредитами (наприклад, застави).	Відображення інформації про забезпечення за кредитами (наприклад, застави).
Відображення будь-яких порушень умов кредитних договорів, якщо вони мали місце.	Відображення аналізу чутливості до змін ринкових процентних ставок.
Відображення інформації про можливі ризики, пов'язані з невиконанням кредитних зобов'язань.	Відображення можливих ризиків ліквідності, пов'язаних з обслуговуванням кредитів.

Джерело: складено автором

Придержуючись цих вимог сприяє забезпеченню прозорості, достовірності та порівнянності фінансових показників, що є необхідним для прийняття обґрунтованих рішень користувачами фінансової звітності.

Тож, як національні, так і міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

підкреслюють значущість точного та всебічного розкриття даних про кредитні зобов'язання. Це забезпечує прозорість фінансової звітності та дає можливість інвесторам, кредиторам та іншим зацікавленим сторонам отримати чітке уявлення про фінансовий стан підприємства. Важливу роль, також, відіграє надання інформації про ризики, що пов'язанні з кредитуванням підприємства, та інформації про здатність компанії виконувати свої боргові зобов'язання. Така інформація є критичною для правильного управління підприємством та захисту інтересів усіх користувачів фінансової звітності, що відповідає міжнародним вимогам прозорості й доброчесності у фінансовій звітності.

Кредитні зобов'язання та зобов'язання за відсотками за банківськими кредитами розкриваються в таких формах фінансових звітах, як:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан);
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);
- Звіт про рух грошових коштів;
- Примітки до фінансової звітності.

У Звіті про фінансовий стан можна проглянути залишок суми кредитів (окремо довгострокових та короткострокових окремо) на певну дату. Сума довгострокових кредитів відображена в рядку 1510 Балансу «Довгострокові кредити банків», а короткострокових у рядку 1600 «Короткострокові кредити банків». Поточну частину довгострокових зобов'язань включають у рядок 1610 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями». А сальдо субрахунку 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» знаходиться в середині рядка 1690 «Інші поточні зобов'язання».

Звіт про фінансові результати (або ще як його називають Звіт про сукупний дохід) показує прибутки та збитки підприємства за певний період. Дані про кредитні зобов'язання тут розкривається через витрати на обслуговування кредитів та сплати відсотків. Усі витрати, які пов'язані із підписанням договору кредитування, наприклад таких як комісійні витрати чи витрати на юридичні та

нотаріальні послуги, відображаються як адміністративні витрати у Звіті про фінансові результати в рядку 2130 «Адміністративні витрати». Витрати, що пов'язані зі сплатою відсотків за користування кредитом, включаються в рядок «Адміністративні витрати». Штрафи та пені, сплачені в рамках виконання умов договору кредитування, відображаються в рядку 2180 «Інші операційні витрати». Окрім, при наявності кредитів у валютній грошовій одиниці, при перерахунку їх оцінки виникають курсові різниці. Курсові різниці визначаються теж у Звіті про фінансові результати як прибутки або збитки залежно від того, позитивна чи негативна різниця виникає при перерахунку. Курсові різниці відображаються у рядках 2120 «Інші операційні доходи» або 2180 «Інші операційні витрати» залежно від характеру різниці.

Звіт про рух грошових коштів розкриває інформацію про притоки і відтоки грошових коштів, пов'язані з кредитними зобов'язаннями, за звітний період. Розкриття інформації здійснюється у Розділі III «Рух коштів у результаті фінансової діяльності». Звіту про рух грошових коштів, незалежно від вибраного методу заповнення (прямий та непрямий), а саме в таких статтях: 3305 «Надходження від отримання позик»; 3350 «Витрачання на погашення позик»; 3360 «Витрачання на сплату відсотків».

Розкриття інформації про кредитні зобов'язання в Примітках до фінансової звітності є важливим елементом для формування повного та прозорого уявлення про фінансовий стан підприємства. Примітки доповнюють основну звітність, надаючи детальну інформацію щодо умов кредитів, їх структури та супутніх ризиків. Вони дозволяють користувачам звітності краще зрозуміти, які зобов'язання підприємство має і які фактори можуть вплинути на його фінансову стабільність.

Основними аспектами розкриття кредитних зобов'язань є суми короткострокових та довгострокових кредитів, умови їхнього погашення, а також забезпечення, що може включати заставу активів. У Примітках підприємства

повинні детально вказати процентні ставки, терміни погашення, графіки виплат та зміни у вартості зобов'язань. Якщо кредити номіновані в іноземній валюті, необхідно зазначити валюту та ризики, пов'язані з коливаннями валютних курсів.

Крім того, важливо включити інформацію про порушення умов кредитних договорів, ризики ліквідності та платоспроможності, а також будь-які суттєві зміни в кредитних зобов'язаннях протягом звітного періоду. Це дозволяє оцінити можливість підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання та зміцнює довіру до його фінансової звітності. Надання інформації про кредитні зобов'язання є важливим для ухвалення обґрунтованих управлінських та інвестиційних рішень.

Відповідно до Податкового кодексу України, платники податку на прибуток – середні та великі підприємства й фінустанови зобов'язані подати фінзвітність з аудиторським висновком до Державної служби Статистики [28]. Затвердження фінансової звітності аудитом для статистики необхідне для забезпечення достовірності, точності та прозорості даних, які використовуються для аналізу економічних показників країни.

Аудиторський контроль відіграє важливу роль у підтвердженні точності розкриття інформації про зобов'язання за банківськими кредитами у фінансовій звітності суб'єкта господарювання. Аудитори перевіряють правильність обліку короткострокових і довгострокових кредитів, точність нарахування відсоткових витрат і коректність класифікації цих зобов'язань. Вони також оцінюють повну розкриття всіх кредитних договорів, умов погашення та відповідальних ризиків, що є критично важливим для прозорості фінансової звітності.

Аудитори перевіряють відповідність обліку кредитних зобов'язань національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Це забезпечує порівнянність звітності підприємства з іншими компаніями та надає інвесторам і кредиторам впевненість у достовірності інформації. Особливо важливо є розкриття інформації про валютні кредити та інші фінансові

інструменти, що впливають на боргові зобов'язання підприємства.

Крім того, аудитори оцінюють ризики, пов'язані з кредитними зобов'язаннями, такі як ризики ліквідності, кредитні та валютні ризики. Це допомагає користувачам фінансової звітності отримати повну картину щодо фінансової стійкості підприємства та його здатність виконувати зобов'язання. Завдяки аудиторському контролю забезпечується коректне відображення таких ризиків у звітності, що сприяє прийняттю обґрунтованих фінансових рішень.

Аудиторський висновок підвищує довіру до фінансової звітності, оскільки він підтверджує, що дані про кредитні зобов'язання є правильним, повним та відповідають стандартам. Це також запобігає можливим помилкам або шахрайству, пов'язаним із приховуванням боргів чи маніпуляціями з фінансовими показниками. У підсумку, аудит забезпечує надійність інформації для інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін.

Тож, кредитні зобов'язання мають бути розкриті у фінансовій звітності таким чином, щоб забезпечити повну, точну і прозору інформацію для користувачів. Баланс показує загальну суму боргу, Звіт про фінансові результати – витрати на обслуговування кредитів, Звіт про рух грошових коштів – операції з кредитами, а Примітки – деталізовану інформацію щодо умов, термінів і ризиків, пов'язаних з кредитними зобов'язаннями.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Системи оцінювання кредитоспроможності підприємства: вітчизняні та міжнародні практики

Кредитоспроможність є ключовою характеристикою фінансового стану підприємства та важливим критерієм при ухваленні рішення про його кредитування. Її оцінка необхідна не лише для самих підприємств, а й для їхніх партнерів.

Термін «кредитоспроможність» з'явився в економічній літературі ще у XVIII столітті. Його вивчали такі відомі економісти, як Адам Сміт, Джон Кейнс, Микола Бунге та Віктор Коссинський. В Україні поняття кредитоспроможності почало використовуватись відносно недавно порівняно з іншими країнами.

На законодавчому рівні поняття кредитоспроможності фігурувало в нормативних актах НБУ, які згодом втратили чинність. У Положенні Національного банку України «Про кредитування» кредитоспроможність визначалася як «здатність позичальника в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями» [66]. У Постанові НБУ «Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» кредитоспроможність визначалася як «наявність у позичальника/контрагента банку передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і проценти за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки» [67]. У Постанові НБУ «Положення про порядок формування та використання банками

України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» кредитоспроможність визначалась як «наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки» [68].

Узагальнюючи вище сказане, кредитоспроможність можна визначити як сукупність умов, що дозволяють кредитору надати кредит у необхідному обсязі на встановлений термін, а позичальнику – виконати зобов'язання за кредитним договором у повному обсязі вчасно.

Українські банки аналізують кредитоспроможність юридичних та фізичних осіб відповідно до Положення НБУ «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». Аналіз кредитоспроможності полягає у розрахунку інтегрального показника, формула якого враховує розмір підприємства та особливості галузі його діяльності. Визначення категорії кредиту залежить від класу позичальника та рівня виконання ним своїх боргових зобов'язань. Отож, на прикладі ТОВ «Кормотех» розрахуємо даний інтегральний показник.

ТОВ «Кормотех» – це українська компанія, яка спеціалізується на виробництві кормів для домашніх тварин, зокрема для котів і собак. Заснована в 2003 році, компанія стала однією з провідних у своїй галузі в Україні та активно розвиває експортні ринки. «Кормотех» виготовляє продукцію під брендами «Optimeal», «Club 4 Paws», «Мяу!» та «Гав!», а також пропонує послуги з виготовлення кормів під приватними торговими марками. Виробничі потужності компанії розташовані у Львівській області, де дотримуються високих стандартів якості. «Кормотех» експортує свою продукцію до понад 30 країн світу і з кожним роком розширює географію продажів, приділяючи особливу увагу якості та безпеці своєї продукції.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову

звітність», визначимо розмір ТОВ «Кормотех» (табл.3.1).

Таблиця 3.1 – Визначення розміру підприємства ТОВ «Кормотех» відповідно до ст.2 ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»

Визначення/критерії	Балансова вартість активів	Чистий дохід від реалізації	Кількість працюючих
Мікро	до 350 тис. Євро	до 700 тис. Євро	до 10
Малі	до 4 млн. Євро	до 8 млн. Євро	до 50
Середні	до 20 млн. Євро	до 40 млн. Євро	до 250
Великі	понад 20 млн.євро	понад 40 млн.євро	понад 250

Дані відповідно фінансової звітності ТОВ «Кормотех»

Станом на 2023 у гривнях	2 108 456 000	4 478 613 000	871
Станом на 2023 у євро	53 300 040	113 215 667	871
Результат	Велике	Велике	Велике

Джерело: згруповано за інформацією [21]

Варто пам'ятати, що конвертування суми у валюту для статей Балансу здійснюється за курсом валют на звітну дату, а для даних Звіту про фінансовий результат слід застосовувати середньорічний курс валюти.

Діяльність компанії відповідає КВЕДУ секції С – «10.92 Виробництво готових кормів для домашніх тварин», і згідно Додатку 7 Положення НБУ №351 (Додаток В, Г) застосовується така формула інтегрального показника:

$$Z = 1,815 + 0,237 * X_1 + 0,408 * X_{10} + 0,301 * X_{11} + 0,405 * X_{13} + 0,494 * X_{14} + 0,303 * X_{15} + 0,234 * X_{17}$$

(3.1)

де Z – інтегрального показника боржника для великого підприємства секції С;

X_1 – показник частки капіталу в балансі підприємства;

X_{10} – показник поточної ліквідності;

X_{11} – показник спроможності обслуговування боргу доходами від основного виду діяльності;

X_{13} – показник частки активів, яка не має прямого відношення до операційної діяльності підприємства;

X_{14} – показник періоду повного обороту поточних активів;

X_{15} – показник спроможності фінансування неопераційних витрат операційним прибутком до вирахування амортизації;

X_{17} – показник спроможності фінансування фінансових витрат валовим прибутком.

Розрахунки показників представлені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Розрахунок показників для інтегрального аналізу кредитоспроможності ТОВ «Кормотех»

№	Показник	Формула	Результат	X_i
1	Частка капіталу в балансі підприємства.	Власний капітал/ Валюта балансу (актив)	60,8%	0,935
2	Показник поточної ліквідності	Поточні активи/ Поточні зобов'язання і забезпечення	191,8%	0,572
3	Спроможність обслуговування боргу доходами від основного виду діяльності.	Чисті короткострокові та довгострокові зобов'язання/ Чистий дохід від реалізованої продукції (зароблених страхових премій)	2,3%	1,105
4	Частка активів, яка не має прямого відношення до операційної діяльності підприємства.	Неопераційні активи/ Валюта балансу (актив)	3%	0,248
5	Період повного обороту поточних активів	Поточні активи/ Чистий дохід від реалізованої продукції	11351,1%	0,682
6	Спроможність фінансування неопераційних витрат операційним прибутком до вирахування амортизації	Фінансовий результат від операційної діяльності до вирахування амортизації/ Чисті фінансові витрати	2121,8%	1,261
7	Спроможність фінансування фінансових витрат валовим прибутком	Валовий прибуток (збиток)/ Чисті фінансові витрати	1767,2%	1,196
<i>Звідси маємо:</i>				
$Z=1,815+0,237*0,935+0,408*0,572+0,301*1,105+0,405*0,248+0,494*0,682+0,303*1,261+0,234*1,196=3,702$				
Висновок: так як значення інтегрального показника ТОВ «Кормотех» дорівнює 3,702 – підприємство відповідає 1 Класу боржника, який є найвищим значенням. Згідно з положеннями НБУ, 1 клас боржника характеризує найвищу кредитоспроможність позичальника та мінімальний ризик неповернення боргу.				

Джерело: складене автором

Даний показник можна трансформувати й за міжнародними шкалами рейтингових агенств «Standard & Poor's» або «Fitch Ratings» та «Moody's Investors

Service», де 1 клас НБУ матиме такі значення відповідно як ААА та Ааа.

Методи, що застосовуються в українських банках, дозволяють ефективно оцінювати фінансові показники позичальника, однак виникають значні труднощі з урахуванням якісних показників його діяльності, які не завжди вийде кількісно оцінити. Серед таких показників – особливості бізнесу, ринкова позиція компанії та якісь фінансової звітності.

Для комплексної оцінки кредитоспроможності доцільно доповнити аналіз вивченням зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, зокрема провести галузевий та конкурентний аналіз.

Міжнародні моделі та методи оцінки кредитоспроможності можна поділити на статистичні моделі та моделі комплексного аналізу (рис. 3.1).

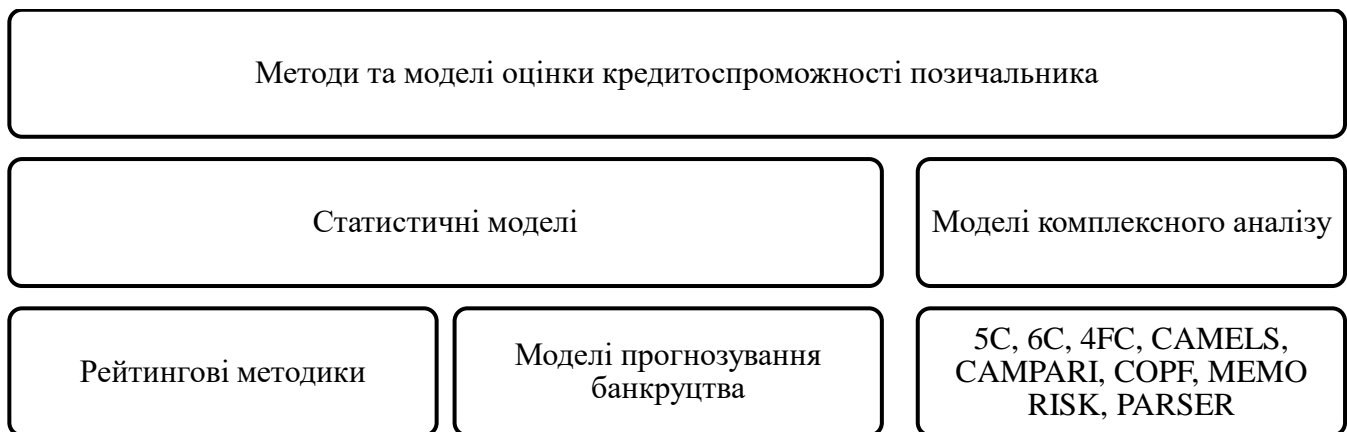

Рисунок 3.1 – Класифікація методів та моделей оцінки кредитоспроможності позичальника

Джерело: згруповано за інформацією [71]

У світовій банківській практиці для оцінки кредитоспроможності клієнтів досить широко застосовуються рейтингові системи, які враховують як числові, так і якісні показники діяльності потенційних позичальників. Ці підходи базуються на обчисленні інтегрованого рейтингового показника, що оцінюється в балах.

Міжнародні банки також аналізують свого позичальника на банкрутство перед прийняттям клієнта. Модель прогнозування банкрутства для оцінки кредитоспроможності підприємства — це аналітичний інструмент, що

використовує фінансові та нефінансові показники для оцінки ймовірності неплатоспроможності компанії. Вона зазвичай базується на математичних або статистичних методах (наприклад, дискримінантному аналізі, логістичній регресії чи машинному навчанні) і враховує ключові чинники, такі як фінансова стійкість, ліквідність, рентабельність, боргове навантаження та зовнішнє бізнес-середовище. Мета моделі — визначити ризики неповернення кредиту та допомогти кредиторам прийняти обґрунтовані рішення.

Більш сучасними методами є моделі комплексного аналізу (рис. 3.2).

У міжнародній практиці доцільно запозичити низку якісних характеристик позичальників для оцінки кредитоспроможності, таких як ділова репутація, мета використання кредиту, кредитна історія, якість менеджменту, організація діяльності, якість персоналу, а також контроль динаміка галузі і рівень конкуренції.

Одним із поширених методів оцінки кредитоспроможності в Європі є підхід CAMPARI, який враховує репутацію підприємства, його здатність обслуговувати позики, рівень прибутковості, страхування ризиків, обсяг кредиту, умови та строки його повернення. Цей метод дозволяє точно оцінити платоспроможність клієнта, але деякі параметри складно адаптувати до українських реалій через брак відповідних даних. Наприклад, в Україні оцінка ділової репутації застосовується переважно великими корпораціями з іноземними інвестиціями.

Метод CAMPARI є структурованим інструментом, який можна адаптувати для аналізу українських підприємств, враховуючи економічну специфіку, валютні ризики та галузеві особливості. У межах цієї методики аналізуються ключові аспекти, зокрема фінансова звітність, кредитна історія, боргове навантаження, ліквідність активів та залежність від валютних операцій.

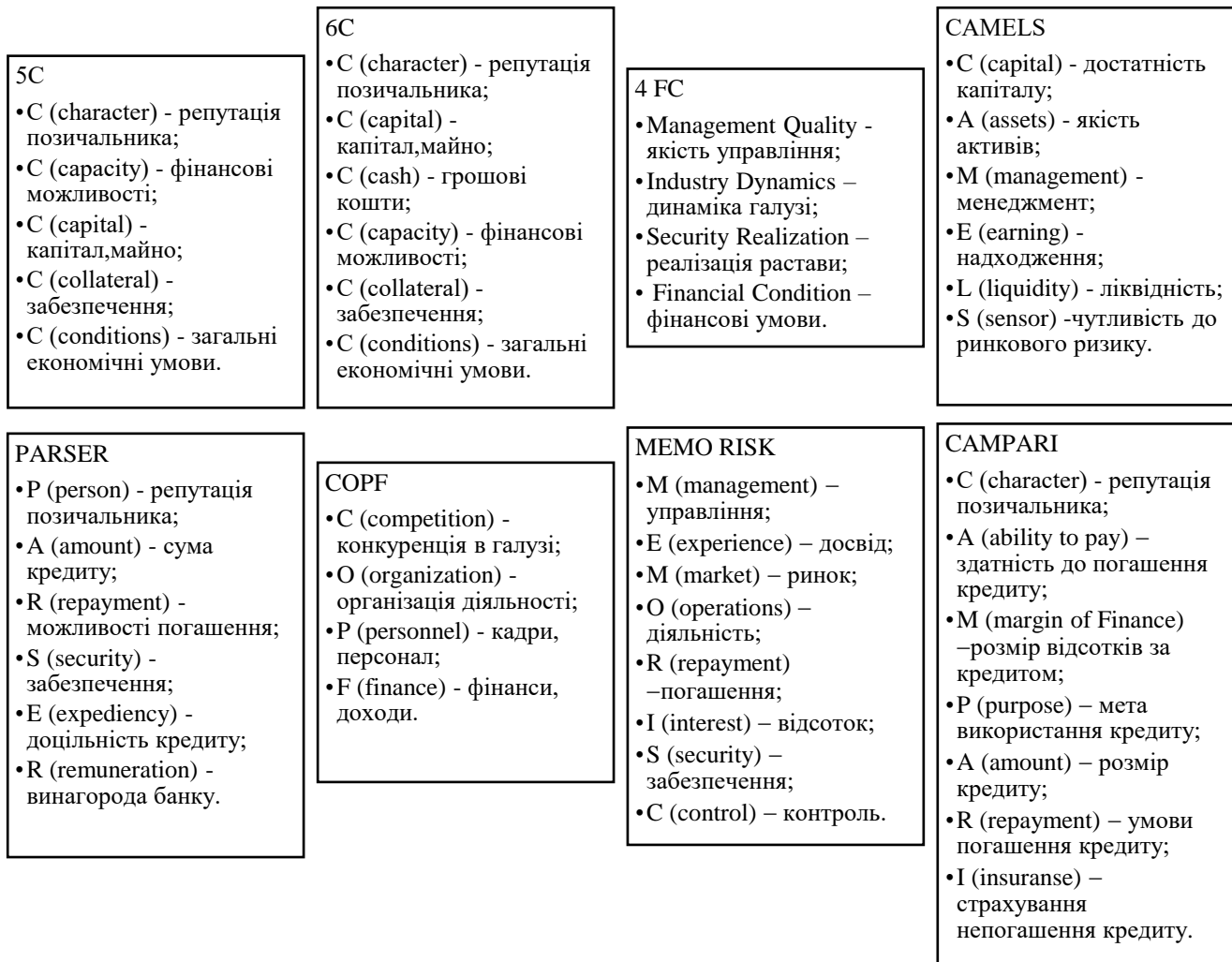

Рисунок 3.2 – Методи визначення кредитоспроможності, що застосовуються у світовій практиці

Джерело: згруповано за інформацією [73,74]

Крім того, банк оцінює джерела фінансування для погашення боргу, включаючи доходи від основної діяльності, додаткові надходження чи продаж активів. Розглядається також сума кредиту, її відповідність потребам підприємства та можливість своєчасного погашення з урахуванням сезонності бізнесу та ризиків галузі. Забезпечення кредиту оцінюється за критеріями ліквідності, вартості та реалізованості застави в разі дефолту.

Попри свої переваги, метод CAMPARI залежить від суб'єктивних оцінок аналітиків, що може впливати на точність результатів. Для більш глибокого

аналізу його можна поєднувати з фінансовими моделями та інструментами прогнозування ризиків. У цілому CAMPARI забезпечує комплексний підхід до оцінки позичальників, враховуючи їхню надійність, фінансовий стан і здатність виконувати зобов'язання.

Даний метод ми на жаль не можемо дослідити на прикладі ТОВ «Кормотех», внаслідок браку інформації.

Порівнюючи міжнародний досвід оцінки кредитоспроможності з українським підходом, можна відзначити як спільні риси, так і суттєві відмінності в методах і підходах до оцінки. Кредитоспроможність як ключовий показник фінансового стану підприємства розглядається як у світовій, так і в українській практиці через аналіз числових фінансових показників, таких як ліквідність, рентабельність, боргове навантаження тощо. Обидві системи широко використовують інтегральні моделі для визначення можливостей позичальника виконати свої зобов'язання, а в основі оцінки лежить визначення рейтингового класу, який демонструє рівень ризику для кредитора. В Україні це регламентується положеннями НБУ, тоді як у міжнародній практиці базуються на системах рейтингів агентств, таких як S&P, Fitch або Moody's.

Одним із ключових відмінностей є використання в міжнародній практиці сучасних математичних і статистичних моделей, включно з машинним навчанням, для прогнозування ризиків, таких як ймовірність банкрутства. Ці моделі часто базуються на поєднанні фінансових та нефінансових даних і забезпечують більш точні прогнози. В Україні ж подібні підходи поки що не є широко впровадженими. Інтегральний показник, як, наприклад, у випадку з ТОВ «Кормотех», дозволяє оцінити кредитоспроможність на основі фінансових коефіцієнтів, але може не враховувати специфіку зовнішнього бізнес-середовища, що є важливим для повної оцінки ризиків.

Міжнародні банки також враховують зовнішнє середовище діяльності підприємства: ринкову динаміку, галузеву конкуренцію, валютні ризики.

Українські ж підходи переважно обмежуються аналізом внутрішніх фінансових даних компанії. Цей підхід є ефективним для визначення фінансової стійкості, але може пропустити ризики, пов'язані із зовнішніми чинниками. Водночас українські методики мінімізують вплив суб'єктивності через використання чітко визначених формул і коефіцієнтів, тоді як міжнародні підходи, як-от CAMPARI, можуть залежати від оцінок аналітиків, що вносить певний ризик суб'єктивності.

Запозичення міжнародних підходів, таких як інтеграція якісних показників і моделей прогнозування, може значно посилити українську систему оцінки кредитоспроможності. Також важливо впроваджувати аналітичні інструменти для оцінки ймовірності банкрутства та проводити системний аналіз зовнішнього середовища підприємства, що дасть змогу отримати повнішу картину його фінансових можливостей.

Таким чином, хоча українська система оцінки кредитоспроможності ефективно враховує кількісні аспекти фінансового стану, вона могла б отримати додаткові переваги від запозичення міжнародного досвіду в частині якісного аналізу, прогнозування ризиків і оцінки зовнішніх факторів. Це дозволило б підвищити точність оцінки та мінімізувати ризики для кредиторів.

3.2 Оцінка співвідношення власного капіталу та позичкового (зобов'язань за кредитами і позиками)

Для забезпечення фінансової стійкості підприємств і мінімізації ризиків під час формування капіталу ключову роль відіграє структура джерел його залучення. Вважається, що збільшення частки власних коштів позитивно впливає на фінансову стабільність, тоді як підвищення питомої ваги позикових ресурсів може ускладнити управління фінансами компанії.

Капітал підприємства є базовим ресурсом для забезпечення його функціонування та поділяється на дві основні складові: власний і позиковий капітал (рис. 3.3).

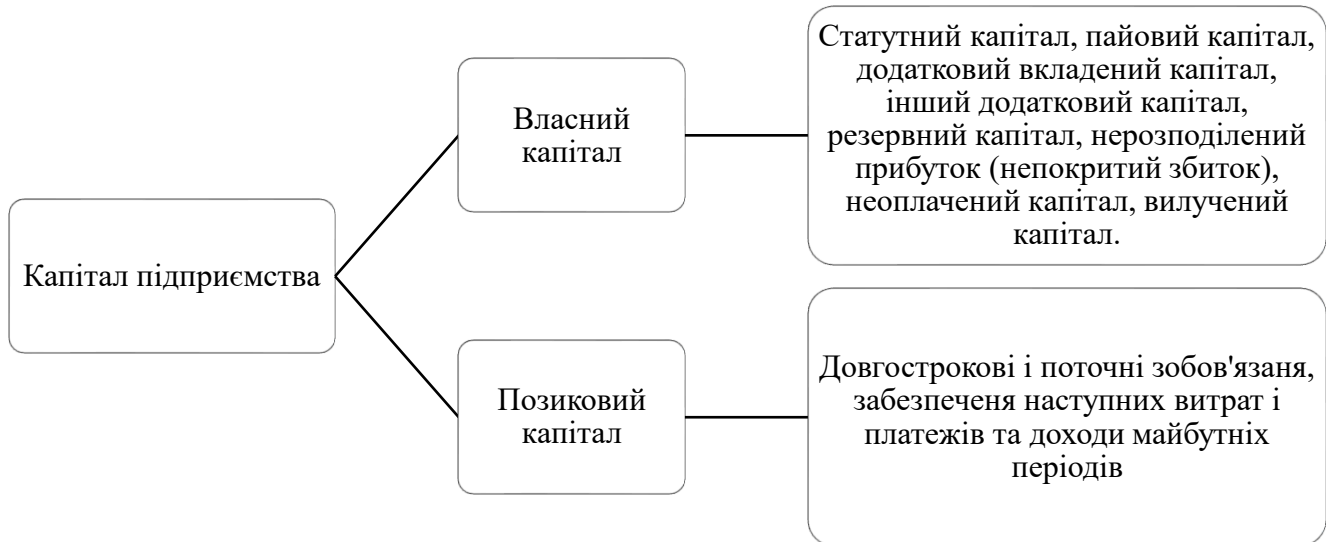

Рисунок 3.3 – Структура капіталу підприємства

Джерело: згруповано за інформацією [75]

Кожен із цих елементів виконує специфічні функції, має окремі джерела формування та відмінний правовий статус. Власний капітал складається з ресурсів, що належать засновникам компанії, і використовується для її функціонування без необхідності повернення. Позичковий капітал, навпаки, представляє боргові кошти, залучені для фінансування операційної чи інвестиційної діяльності. Він включає банківські кредити, облігації, комерційні кредити від постачальників та інші форми запозичень. Ці ресурси підприємство зобов'язане повернути у встановлені строки разом із процентами, що створює додаткові фінансові ризики. Позичковий капітал дозволяє підприємству швидше реалізовувати плани розширення, не залучаючи додаткові інвестиції від власників, однак одночасно збільшує фінансове навантаження через необхідність обслуговування боргів.

Українське законодавство забезпечує правові засади для формування та використання як власного, так і позикового капіталу. Власний капітал

регламентується, зокрема, Законом України "Про господарські товариства", який визначає мінімальний розмір статутного капіталу для різних видів компаній, а також Податковим кодексом, що описує механізми розподілу прибутку серед власників. Позиковий капітал регулюється Цивільним кодексом України, який визначає умови запозичення коштів. Питання відображення боргових зобов'язань регулюються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та відповідними національними і міжнародними стандартами.

Встановлення оптимального співвідношення між власним і позичковим капіталом є ключовим для підтримки фінансової стійкості підприємства. У свою чергу власний капітал забезпечує компанії фінансову стабільність, знижує залежність від зовнішніх джерел і сприяє довірі з боку інвесторів, тоді як позичковий капітал допомагає розширювати бізнес швидкими темпами, але вимагає обережності у плануванні витрат, адже високий рівень боргу може призвести до фінансових труднощів.

Так, фінансова стійкість підприємства залежить від збалансованого поєднання власного та позичкового капіталу. Адже, надмірна залежність від позик може призвести до дефіциту грошових коштів і збільшення фінансових ризиків, таких як неспроможність обслуговувати борги, а занадто висока частка власного капіталу може свідчити про недостатню ефективність використання фінансового важеля.

Загальну оцінку фінансової стійкості підприємства зазвичай здійснюють за допомогою коефіцієнта співвідношення позикового та власного капіталу. Цей коефіцієнт демонструє, яка частина позикових коштів припадає на 1 гривню власного капіталу. Зростання показника вказує на посилення залежності компанії від зовнішніх кредиторів, що може свідчити про підвищення фінансового ризику. Через це коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу часто використовують для оцінки рівня фінансових ризиків, тому його іноді називають коефіцієнтом фінансового ризику.

У зв'язку з важливістю цього показника необхідно визначити, яку оцінку капіталу використовувати під час розрахунків: балансову чи ринкову. У прибуткових компаніях ринкова вартість власного капіталу може значно перевищувати балансову. Тому при використанні ринкових оцінок коефіцієнт співвідношення позикового та власного капіталу може вказувати на нижчий рівень фінансових ризиків порівняно з оцінками, зробленими за балансними даними.

Оберненим до коефіцієнта співвідношення позикового і власного капіталу є коефіцієнт платоспроможності (або фінансової стабільності). Таким чином, оптимальне значення коефіцієнта платоспроможності має бути не меншим за 1.

На прикладі ТОВ «Кормотех» проаналізуємо дані коефіцієнти та побачимо, яке, ймовірно найчастіше, співвідношення один до одного власного та позикового капіталу підприємств на момент військових дій в Україні (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Розрахунок коефіцієнтів для ТОВ «Кормотех»

№	Формула та нормативне значення	Результат показників на звітний 2023	Результат показників на звітний 2022	Δ (3ст.-4ст.)
1	2	3	4	5
1	Коефіцієнт співвідношення позикового та власного капіталу = Позиковий капітал / Власний капітал Нормативне значення показника ≤ 1 .	0,646	0,494	0,152
2	Коефіцієнт фінансової стабільності = Власний капітал / Позиковий капітал Нормативне значення для підприємств з виробництва харчових продуктів та переробної галузі ≥ 1	1,549	2,023	-0,475
Висновок: показники коефіцієнтів знаходяться в межах нормативного значення, але спостерігається їх зниження у 2023 році. Це свідчить про те що військові дії значно вплинули на діяльність компанії.				

Джерело: складене автором

Так як у позиковий капітал входять не лише банківські кредити, варто відобразити їх концентрацію в частці даного капіталу ТОВ «Кормотех» (рис. 3.4). Звідси маємо, те що банківські кредити в частці позикового капіталу становлять 29,77% та 23,14% відповідно у 2023 та 2022 роках. Тобто третина усіх зобов'язань компанії ТОВ «Кормотех» становлять банківські кредити. Варто відзначити те що валюта банківських кредитів збільшилась у 2023 році в порівнянні із 2022 роком

на 6,63%.

Рисунок 3.4 – Позиковий капітал ТОВ «Кормотех» станом на 2022-2023 рр.

Джерело: складене автором

Звідси можна виділити те, що банківські кредити є одним із ключових джерел залучення позикового капіталу, які впливають на фінансовий стан, платоспроможність і ліквідність підприємства.

Платоспроможність підприємства визначає здатність виконувати зобов'язання у встановлені строки. Залучення позикових коштів може покращити платоспроможність у короткостроковій перспективі, якщо ці кошти використовуються для своєчасної оплати постачальникам або кредиторам. Водночас збільшення обсягу кредитів може знижувати довгострокову платоспроможність через зростання фінансових зобов'язань.

Що стосується ліквідності, то банківські кредити можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. У короткостроковому періоді залучення позикових коштів здатне покращити ліквідність, забезпечуючи достатній обсяг грошових коштів для оперативного виконання зобов'язань. Однак у довгостроковій перспективі значне боргове навантаження може знизити ліквідність, особливо якщо позики використовуються для фінансування низькорентабельних або капіталомістких проєктів.

Рівень впливу банківських кредитів оцінюється за коефіцієнтом співвідношення позикового і власного капіталу. Високий показник цього коефіцієнта свідчить про значну залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування, що підвищує фінансові ризики. У той же час низький рівень цього коефіцієнта може свідчити про недостатнє використання позикових ресурсів, що обмежує потенціал розвитку підприємства.

Оптимальне співвідношення позикового і власного капіталу залежить від галузі діяльності підприємства та його фінансової політики. Зазвичай вважається, що власний капітал має переважати над позиковим, що забезпечує фінансову стійкість і платоспроможність. Однак ефективне використання банківських кредитів дозволяє збалансувати структуру капіталу, підтримувати ліквідність та забезпечувати розвиток, зберігаючи при цьому контроль над рівнем фінансових ризиків.

Покращення структури капіталу для зниження кредитного ризику, особливо у кризові моменти, є важливим завданням для будь-якого підприємства. Основним підходом у цьому процесі є збільшення частки власного капіталу, оскільки це дозволяє зміцнити фінансову стійкість і зменшити залежність від зовнішніх кредиторів. Залучення додаткових інвестицій, таких як випуск акцій або збільшення статутного капіталу за рахунок внесків нових акціонерів, є ефективним способом досягнення цієї мети. Реінвестування прибутку також дозволяє формувати резерви, які слугують додатковим джерелом власного капіталу. Крім того, продаж непрофільних або малоактивних активів може забезпечити підприємство додатковими ресурсами без збільшення боргового навантаження.

Зменшення залежності від позикових коштів є ще одним важливим аспектом. Рефінансування боргів із заміною короткострокових зобов'язань на довгострокові позики з нижчими процентними ставками допомагає знизити ризики дефолту. Оптимізація графіку погашення боргів також сприяє зменшенню

кредитного навантаження, забезпечуючи підприємству більшу гнучкість у використанні коштів. Контроль за рівнем запозичень дозволяє підприємству уникати надмірного використання позикових ресурсів, що є важливим для підтримки здорового балансу між власним і позиковим капіталом.

Підвищення оборотності активів, раціоналізація виробничих процесів і скорочення непродуктивних витрат сприяють більш раціональному використанню фінансових ресурсів, що зменшує потребу в додаткових позиках. Інвестиції у високорентабельні проєкти дозволяють підприємству генерувати вищі доходи, що допомагає збільшити власний капітал і скоротити залежність від боргового фінансування.

Диверсифікація джерел фінансування є ще одним ефективним методом. Замість покладатися виключно на банківські кредити, підприємство може залучати кошти через альтернативні механізми, такі як краудфандинг, венчурний капітал або лізингові угоди. Використання грантів і субсидій, які надаються державою або міжнародними організаціями, також може стати додатковим джерелом фінансування, що не пов'язане зі збільшенням боргового навантаження.

Для управління кредитним ризиком підприємства важливо також використовувати фінансові інструменти, такі як страхування кредитів або хеджування. Це допомагає захистити підприємство від несподіваних фінансових труднощів. Формування резервів для погашення боргових зобов'язань також є надійним засобом зменшення ризику дефолту. Крім того, спільне фінансування проєктів із партнерами дозволяє розподілити фінансове навантаження та мінімізувати ризики.

Загалом, для зниження кредитного ризику необхідно забезпечити збалансованість структури капіталу, збільшити частку власних коштів, зменшити залежність від позикових ресурсів і оптимізувати використання фінансових ресурсів. Це дозволить підприємству зберігати фінансову стійкість, забезпечувати довіру інвесторів і кредиторів, а також мінімізувати ризики втрати

платоспроможності.

Як висновок, оптимальне співвідношення власного і позикового капіталу є ключовим для мінімізації фінансових ризиків і збереження платоспроможності підприємства. Аналіз показників ТОВ «Кормотех» продемонстрував, що навіть за умов збереження нормативного рівня фінансових коефіцієнтів, спостерігається зниження їхніх значень у 2023 році порівняно з 2022 роком, що свідчить про вплив військових дій на діяльність підприємства. Зокрема, третина всього позикового капіталу припадає на банківські кредити, що підтверджує їх значущість у фінансовій структурі підприємств. Водночас підвищення частки банківських кредитів збільшує фінансові ризики, пов'язані з необхідністю обслуговування боргових зобов'язань, і може вплинути на ліквідність у довгостроковій перспективі.

Для зменшення кредитного ризику підприємствам варто збільшувати частку власного капіталу через реінвестування прибутку, залучення інвестицій та оптимізацію активів. Диверсифікація джерел фінансування, як-от гранти чи лізинг, допоможе зменшити залежність від банківських позик. Раціональне використання ресурсів і підвищення оборотності активів сприятимуть фінансовій стабільності.

Так збалансована структура капіталу забезпечує стійкість, платоспроможність і довіру кредиторів, мінімізуючи ризики навіть в умовах економічної нестабільності.

3.3 Роль ковенантів у забезпеченні фінансових угод

Як і раніше зазначалось, український бізнес за останні роки пережив два серйозні удари: пандемію COVID-19, яка порушила глобальні ланцюги

постачання, та повномасштабне вторгнення Росії, що спричинило окупацію територій, ракетні обстріли й руйнування енергетичної інфраструктури. Для збереження стабільності та безперебійної роботи підприємства змушені збільшувати частку позикового капіталу через банківські кредити.

За даними НБУ у 2023 році було видано кредитів на суму 727 млрд. грн., що більше на 1,3% від 2022 року [81]. З метою підтримання своєї безпечної діяльності, банки почали додавати до кредитних умов поняття «ковенант». Широке впровадження ковенантів в Україні набуло популярності під час фінансово-економічної кризи 2008-2009 років. Їх використання в договорах стало необхідним заходом як для кредиторів – фінансових установ, так і для позичальників. Для кредиторів це було викликано потребою отримати додаткові інструменти впливу на позичальника та контролювати його господарську діяльність. Для позичальників прийняття ковенантів у кредитних угодах було зумовлене необхідністю реструктуризації боргів або залучення фінансування для зменшення наслідків кризи та підтримки бізнесу.

В українському законодавстві визначення терміну «ковенант» як такого немає в жодному з основних нормативно-правових актів, включаючи Цивільний кодекс, Закон «Про банки і банківську діяльність». Однак, поняття ковенантів активно використовується у фінансовій та банківській практиці. Його зміст у значній мірі відповідає міжнародним стандартам, за якими «ковенант» – це умови, прописані в кредитних угодах, які зобов'язують позичальника дотримуватися певних фінансових показників або обмежень. На сучасному етапі розвитку підприємницьких відносин в Україні ковенанти можуть застосовуватися не тільки в кредитних угодах, але й у договорах лізингу, угодах M&A, договорах купівлі-продажу та акціонерних угодах. Даний інструмент покликаний мінімізувати ризики неплатоспроможності та захистити інтереси кредиторів. Класифікація ковенантів, які використовуються в практиці, наведена на рис. 3.5.

Рисунок 3.5 – Види ковенантів, які використовуються в фінансових угодах
Джерело: побудовано за інформацією [81]

Найчастіше у фінансово-кредитних договорах використовують позитивні ковенанти, які вимагають від позичальника вжиття конкретних дій для підтримки свого фінансового здоров'я та операційної цілісності. До таких заходів відносяться: підтримка належного страхового покриття; надання регулярних фінансових звітів; дотримання всіх відповідних законів і правил. Дотримуючись цих вимог, позичальник демонструє свою прихильність до виваженої фінансової практики, тим самим знижуючи ризик кредитора. Позитивні ковенанти є превентивними заходами, які допомагають підтримувати ділову діяльність та фінансову стабільність позичальника протягом терміну кредитування.

Фінансові (коєфіцієнтні) ковенанти зобов'язують позичальника підтримувати певні фінансові показники на відповідних рівнях, які прописано договором. Вони дають кредиторам гарантію, що підприємство матиме стабільний фінансовий стан та своєчасно виконуватиме свої зобов'язання. В міжнародній практиці основними видами фінансових ковенантів є: співвідношення боргу до власного капіталу; співвідношення боргу до EBITDA; мінімальний рівень ліквідності; підтримка рівня відсоткового покриття; мінімальний рівень власного капіталу.

Основне призначення фінансових ковенантів полягає у забезпеченні балансу між інтересами підприємства та кредиторів, зниженні ризику неплатоспроможності, підтримки прозорості фінансово-господарської діяльності (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Фінансові ковенанти, які застосовуються в українській практиці фінансово-кредитних відносин

Назва показника	Формула	Нормативне значення
<i>Коефіцієнт ліквідності</i>	відношення поточних активів позичальника до поточних пасивів	1-2
<i>Показник рівня рентабельності</i>	відношення прибутку до повної собівартості реалізованої продукції	чим вищим є значення коефіцієнту, тим ефективнішою вважається діяльність підприємства
<i>Коефіцієнт оборотності власного капіталу</i>	співвідношення виручки (чистого доходу) до середньорічної суми власного капіталу	---
<i>Коефіцієнт фінансової стійкості</i>	співвідношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань до суми пасивів.	0,7-0,9
<i>Коефіцієнт фінансової автономії (Коефіцієнт фінансової незалежності)</i>	співвідношення власного капіталу підприємства до його всіх фінансових ресурсів	чим вищим є значення коефіцієнту, тим ефективнішою вважається діяльність підприємства

Джерело: побудовано за інформацією [83, 84, 85,86]

Під інформаційними ковенантами розуміються зобов'язання, які бере на себе підприємство щодо надання кредиторам або інвесторам повної та достовірної інформації про свій фінансовий стан й господарську діяльність. Вони спрямовані на забезпечення прозорості та регулярної звітності з боку позичальника; виступають інформаційною допомогою для кредиторів при моніторингу та аналізі здатності підприємства виконувати свої боргові зобов'язання. Призначення інформаційних ковенантів проявляється в наданні кредитору: достовірних і точних даних про фінансовий стан підприємства-позичальника; фінансової звітності, що перевірена аудитором, протягом встановленого строку після закінчення звітного періоду; інформації про будь-яке невиконання зобов'язань; інформації про прострочення дебіторської та/або кредиторської заборгованості; інформації про продаж, надання в оренду, передачу як заставу майна на визначену

суму; інформації про зміни в органах правління боржника та його установчих документах; інформацію про взяття нових кредитів та/або позик.

Фінансові та інформаційні ковенанти дають можливість оцінити зниження невизначеності в майбутньому, підвищити точність прогнозової оцінки ризику за допомогою попереднього визначення відповідальності учасників фінансових відносин у разі настання несприятливих подій. Ковенанти допомагають кредиторам контролювати фінансовий стан позичальника через встановлення вимог до певних фінансових показників, таких як рівень боргу чи рентабельність, що дозволяє вчасно виявляти можливі проблеми. За допомогою ковенантів кредитори також знижують ризик неповернення боргу, оскільки можуть втручатися в управління фінансами позичальника у разі порушення умов договору. Важливою є також функція підтримки відповідальності позичальника, адже ковенанти змушують його більш відповідально підходити до управління бізнесом, оскільки недотримання умов може призвести до санкцій або дострокового стягнення боргу. Крім того, ковенанти обмежують позичальників у здійсненні ризикованих операцій, таких як нові запозичення, виплати дивідендів або продаж активів, що може негативно вплинути на їхню здатність обслуговувати борг. Вони також забезпечують постійний моніторинг діяльності позичальника, надаючи кредиторам можливість контролювати фінансові та операційні показники, що сприяє прозорості ведення бізнесу. Нарешті, ковенанти часто використовуються під час реструктуризації заборгованості, встановлюючи умови для відтермінування або зміни платежів при дотриманні визначених показників. Таким чином, ковенанти знижують інформаційну асиметрію між кредиторами та позичальниками, що дозволяє кредиторам раніше втручатися у діяльність підприємства у випадку погіршення фінансових показників, і саме це може мінімізувати збитки у разі дефолту.

Таке явище як ковенанти не можливо розглядати лише із позитивної сторони. Як зазначають Степаненко О.І., Грабовська М.В. "введення ковенантів на

кредити може обмежити фінансову гнучкість і здатність підприємства швидко адаптуватися до змін на ринку" [88]. Авторами виділено види обмежень, які можуть бути включені до фінансових угод:

1) обмеження на нові запозичення: ковенанти можуть забороняти підприємству залучати додаткові кредити або збільшувати заборгованість без погодження з кредитором. Це може обмежити можливості бізнесу;

2) обмеження на виплату дивідендів: часто ковенанти забороняють або обмежують виплату дивідендів акціонерам до моменту виконання всіх фінансових зобов'язань за кредитами. Це може вплинути на стратегічні рішення підприємства щодо залучення нових інвесторів або підтримки поточних акціонерів;

3) обмеження на продаж активів: ковенанти можуть встановлювати заборону або вимогу погодження на продаж значних активів підприємства. Це може стати перешкодою для реорганізації або диверсифікації бізнесу, якщо суб'єкт господарювання планує продати непрофільні активи для залучення капіталу або зменшення заборгованості;

4) вимоги дотримання фінансових показників в межах нормативних значень: позичальник зобов'язується дотримуватися певних фінансових коефіцієнтів, таких як співвідношення боргу до капіталу або рівень ліквідності. Недотримання цих показників може обмежити можливість підприємства брати участь у нових інвестиційних проектах або розширювати діяльність;

5) обмеження на інвестиції: ковенанти можуть зобов'язувати підприємство отримувати попередню згоду від кредиторів на здійснення великих інвестицій або капіталовкладень. Це може уповільнити процес прийняття рішень у швидкозростаючих ринках, де важлива оперативність у реагуванні на зміни;

6) контроль за управлінськими рішеннями: у деяких випадках ковенанти можуть вимагати погодження змін у структурі управління підприємством або запобігати найму нових керівників без згоди кредитора. Це може обмежити гнучкість в управлінських процесах.

Підприємствам потрібно враховувати ці обмеження під час розробки бізнес-стратегій і планувати свої дії, щоб уникнути порушень угод і можливих санкцій з боку кредиторів. Адже порушення ковенантів може призвести до перегляду умов кредитної угоди, штрафів, підвищення відсоткових ставок, негативного кредитного рейтингу, що обмежить її доступ до нових запозичень, втрати активів підприємства або навіть дострокового стягнення боргу [88].

В умовах економічної кризи кредитори особливо ретельно контролюють фінансовий стан позичальників, що змушує суб'єктів господарювання ще більше дотримуватися умов ковенантів. Часто вони посилюють вимоги до фінансових показників, таких як ліквідність, співвідношення боргу до капіталу та інші ключові індикатори фінансового стану, щоб оперативно реагувати на будь-які ознаки погіршення. Та у кризові ситуації не завжди виходить дотриматись ковенантів, що змушує кредиторів і позичальників переглядати умови кредитних договорів. Для зменшення тиску на підприємства, кредитори можуть погодитися на тимчасове пом'якшення ковенантів або реструктуризацію боргу. Це може включати подовження строків виплат, зниження вимог до фінансових показників або зміну інших умов. У найскладніших випадках, коли підприємства не можуть дотриматися умов ковенантів і не здатні домовитися з кредиторами про реструктуризацію, порушення умов може призвести до вимоги дострокового погашення боргу. Це підвищує ризик дефолту та потенційного банкрутства. Для кредиторів ковенанти в умовах кризи є важливим інструментом, що дозволяє швидко виявляти ризики та вчасно втручатися в діяльність позичальника.

З вище сказаного можна визначити те, що ковенанти в майбутньому будуть обов'язковими інструментами кредитних фінансових угод. Зростаюча складність фінансових операцій у глобалізованому та технологічно розвиненому світі спонукає кредиторів створювати більш деталізовані й адаптовані ковенанти для ефективного контролю ризиків. Значну роль також відіграє підвищення уваги до ESG-факторів (екологічних, соціальних і корпоративного управління), що сприяє

появі нових типів ковенантів, які враховують екологічні та соціальні зобов'язання позичальників. Цифровізація та автоматизація процесів дають можливість автоматизувати моніторинг виконання ковенантів, що полегшує контроль і знижує ризики для кредиторів, а також забезпечить прозорість діяльності підприємств та зменшить кількість операцій на тіньовому ринку. Важливим чинником є адаптація до економічної нестабільності, яка під час криз або інших складних економічних умов змушує кредиторів підвищувати вимоги до ковенантів для захисту своїх інтересів. Загалом, ковенанти будуть еволюціонувати разом із змінами в бізнес-середовищі та зростаючими вимогами до управління ризиками.

Ковенанти виступають потужним інструментом для контролю за ризиками і можуть позитивно впливати на фінансову стійкість підприємств, якщо їх використовувати правильно. Ефективне управління фінансовими ковенантами надає змогу інвесторам, кредиторам та іншим суб'єктам отримати дієвий інструмент контролю здатності боржників розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Застосування встановлених критеріїв має стимулювати боржників підтримувати фінансовий стан на високому рівні та своєчасно виконувати всі умови позики. Використання ковенантів має переваги і для самих боржників, а саме: сприятиме підвищенню рівня транспарентності позичальників, покращенню фінансової дисципліни ведення бізнесу, що зможе надати можливість підприємствам підвищити свою інвестиційну привабливість. Проте надмірно жорсткі обмеження можуть стримувати бізнес-ініціативи, тому важливо знайти баланс між інтересами кредиторів і позичальників.

ВИСНОВОКИ

Український бізнес за останні роки зіткнувся з викликами, зокрема пандемією COVID-19 та вторгненням Росії, що спричинили безліч проблем. Кредитування допомагає відновлювати роботу підприємств, які зіткнулися з труднощами у бізнесі або тривалий час не здійснювали належну діяльність. Дипломна робота досліджує ключову роль банківських кредитів у фінансово-господарській діяльності підприємств, їхній облік і вплив на фінансовий стан. Проведений аналіз дозволив визначити основні підходи до обліку банківських кредитів відповідно до національних та міжнародних стандартів, а також розкрити їхній вплив на показники фінансової стійкості підприємства на прикладі ТОВ «Кормотех», а саме:

1. Визначено термін банківського кредиту, який трактується як процес надання банком коштів позичальнику на певний строк із зобов'язанням їх повернення, сплати відсотків і дотримання принципів платності, строковості, поворотності та забезпеченості. Основними функціями кредиту є емісійна функція, розподільча функція та контролююча функція. Перевагами кредитування для підприємств є: швидкий доступ до фінансів, можливість модернізації та підтримки діяльності, гнучкість в управлінні грошовими потоками. В цей же ж момент, недоліки включають ризики неплатоспроможності, боргове навантаження та залежність від умов кредитування.

2. Облік зобов'язань за кредитами є важливим елементом фінансового управління, оскільки забезпечує стабільність підприємства та контроль за боргами. Визнання та оцінка кредитів включає визначення їх суми, строків погашення та умов, що гарантує достовірність фінансової звітності. Класифікація кредитів за строками, формами та забезпеченістю допомагає оцінити фінансовий стан компанії та її зобов'язання. Це сприяє прогнозуванню здатності виконувати

зобов'язання, плануванню фінансових потоків і зменшенню ризиків, покращуючи відносини з кредиторами та забезпечуючи фінансову стійкість.

3. Облік кредитів у національній та іноземній валютах є важливим елементом фінансового управління підприємством. Дані кредити обліковуються відповідно до рахунків 50 і 60 та їх субрахунків залежно від строків погашення.

4. Кредити в іноземній валюті часто використовуються для зовнішньоекономічної діяльності завдяки нижчим відсотковим ставкам. Проте вони пов'язані з ризиками, зокрема курсовими різницями, які виникають у процесі обслуговування боргу. Облік таких кредитів вимагає відображення валютних витрат відповідно до національних та міжнародних стандартів.

6. Витрати на обслуговування кредитів, включаючи проценти, відображаються як фінансові витрати поточного періоду, хоча для кваліфікаційних активів можливе їх включення до собівартості через капіталізацію. Коректний облік витрат і зобов'язань за кредитами сприяє фінансовій стабільності, допомагає уникати ризиків та забезпечує відповідність звітності вимогам законодавства і стандартів.

7. Фінансова звітність повинна містити повну, точну та прозору інформацію про кредитні зобов'язання для її користувачів. У балансі відображається загальна сума боргу, у Звіті про фінансові результати – витрати на обслуговування кредитів, у Звіті про рух грошових коштів – операції, пов'язані з кредитами, а в Примітках надається деталізована інформація про умови, терміни та ризики, пов'язані з цими зобов'язаннями.

8. Оцінка кредитоспроможності є ключовим інструментом аналізу фінансового стану підприємства. Вітчизняні підходи базуються на аналізі ліквідності, платоспроможності та структури капіталу, тоді як міжнародні методики включають рейтингові моделі з урахуванням якісних і кількісних показників. Поєднання цих підходів дозволяє забезпечити комплексну оцінку, враховуючи як фінансові результати та боргове навантаження, так і зовнішні

фактори, такі як галузевий аналіз. Це сприяє підвищенню точності оцінки, ухваленню ефективних рішень і зменшенню фінансових ризиків.

9. Фінансова стійкість підприємства залежить від збалансованості власного та позикового капіталу. Власні кошти забезпечують стабільність, тоді як позики сприяють розвитку, але підвищують фінансові ризики. Аналіз ТОВ «Кормотех» показує зростання частки банківських кредитів у 2023 році, що ускладнює управління фінансами. Для зменшення ризиків підприємствам слід збільшувати власний капітал через реінвестування та залучення альтернативних джерел фінансування, як-от гранти чи лізинг. Це допоможе підтримати стійкість і платоспроможність навіть за складних умов.

10. Ковенанти є ключовим інструментом управління фінансовими ризиками, забезпечуючи контроль за станом позичальників і прозорість їхньої діяльності. Вони знижують ризик дефолту, підтримують фінансову дисципліну та підвищують інвестиційну привабливість позичальників. Водночас ковенанти можуть обмежувати фінансову гнучкість, тому важливо зберігати баланс між інтересами кредиторів і позичальників. У майбутньому їх значення зростатиме через складність угод, цифровізацію та увагу до ESG-факторів, сприяючи стабільності фінансових угод навіть в умовах кризи.

Кваліфікаційна робота досліджує роль банківських кредитів у відновленні та розвитку українських підприємств в умовах економічних викликів. Аналіз обліку кредитів, фінансових витрат і управління ризиками показав їх значний вплив на фінансову стійкість підприємств, важливість дотримання національних і міжнародних стандартів та балансування власного і позикового капіталу. Використання ковенантів та оптимізація фінансових стратегій сприяють мінімізації ризиків і підвищенню інвестиційної привабливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності. URL: <https://data.gov.ua/dataset/8a59b353-f477-43de-8e23-d71af204e279/resource/14c853f2-2df3-435d-98fd-18f9caebf5a9> (дата звернення 03.09.2024).
2. Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (щорічна інформація). URL: <http://kyiv.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=2559&lang=1> (дата звернення 03.09.2024).
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. Дата оновлення: 19.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 03.09.2024).
4. Підприємництво та його організаційно-правові засади : Навчальний посібник / Коваленко О.В. Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. 400 с.
5. Микитюк О.П. Необхідність і сутність банківського кредитування підприємств в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. №10. С. 56-57.
6. Спяк Г. Система внутрішнього контролю банків України: стан та тенденції розвитку. *Економічний аналіз*. 2018. Вип. 7. С. 166-169.
7. Головач А.В., Захожай В.Б., Головач Н.А. Банківська статистика. Київ : УФІМБ, 2018. 192 с.
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення 15.10.2024).
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.05.2006 р. № 415. Дата оновлення 17.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

[z0610-06#Text](#) (дата звернення 20.10.2024).

10. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text (дата звернення 18.10.2024).

11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 23 «Витрати на позики». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_042#Text (дата звернення 18.10.2024).

12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-39_ukr_2016.pdf (дата звернення 23.10.2024).

13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення 03.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 22.10.2024).

14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559. Дата оновлення 03.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення 23.10.2024).

15. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення 25.10.2024).

16. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення 26.10.2024).

17. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. Дата оновлення 17.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення 24.10.2024).

18. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення 28.10.2024).

19. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Дохід». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення 22.10.2024).

20. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text (дата звернення 28.10.2024).

21. Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”: Відомості Верховної Ради України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 01.11.2024).

22. Закон України "Про банки і банківську діяльність": Відомості Верховної Ради України від 07.12.2000 р. 2121-III. Дата оновлення: 19.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 30.10.2024).

23. Закон України “Про заставу”: Відомості Верховної Ради України від 02.10.1992 р. 2654-XII. Дата оновлення: 20.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text> (дата звернення 30.10.2024).

24. Закон України "Про іпотеку": Відомості Верховної Ради України від 05.06.2003 № 898-IV. Дата оновлення: 15.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text> (дата звернення 29.10.2024).

25. Постанова Національного банку України (НБУ) «Про здійснення банками операцій із надання кредитів» від 19.05.2020 р. v0065500-20. Дата оновлення: 08.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20> (дата звернення 30.10.2024).

26. Цивільний кодекс України: Відомості Верховної Ради України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 02.11.2024).

27. Господарський кодекс України: Відомості Верховної Ради України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 24.10.2024).

28. Податковий кодекс України: Відомості Верховної Ради України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 26.10.2024).

29. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291. Дата оновлення: 10.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення 26.10.2024).

30. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань господарських операцій підприємств і організацій: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291. Дата оновлення: 23.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 26.10.2024).

31. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : затв. наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення 27.10.2024).

32. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : Затв. наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. №z0168-95. Дата оновлення: 09.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення 24.10.2024).

33. Терещенко І.В., Святенко Ю.О., Чижевська Б.М. Економічна роль та сутність банківського кредиту. *Збірник наукових статей магістрів Інституту економіки, управління та інформаційних технологій*. 2020. С. 357-363.

34. Кремень В.М., Кремень О.І., Гуляєва Л.П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. 2020. №3(45).

С. 176-183.

35. Руденко О.А. Кредит як підгрунття взаємовідносин підприємств та комерційних банків. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 22-25.

36. Національний банк України. URL: <https://www.bank.gov.ua> (дата звернення 02.11.2024).

37. Побоча К.П., Білюк В.А., Гарник М.О. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та шляхи їх подолання. *Збірник Університету державної податкової служби України*. 2020. Вип. 2 (58). С. 99-103.

38. Бержанір І.А. Банківське кредитування: сучасний стан та перспективи. *Modern Economics*. 2020. № 20. С. 26-30.

39. Карнаущенко А.С. Банківське кредитування як основне джерело інноваційного розвитку підприємства. *Управління розвитком підприємства в умовах динамічної ринкової кон'юнктури*. 2019. № 742. С. 82-85.

40. Кредитний договір: права та обов'язки сторін. *Тлумачька міська рада*. URL: <https://tlumackagromada.gov.ua/news/1618581857/> (дата звернення 02.11.2024).

41. Кредитний договір: порядок укладення, його зміна, розірвання та виконання. *WikiLegalAid*. URL: <http://surl.li/cdhpp> (дата звернення 03.11.2024).

42. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : [Постанова Національного банку України від 28.08.2001 № 368]. Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення: 04.11.2024).

43. Якимашенко В. Облік кредиту в національній валюті. *Uteka - сайт для бухгалтеров, налогових консультантов и аудиторів в Україні*. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-sxemy-buxgalterskix-provodok-30-uchet-kredita-v-nacionalnoj-valyute> (дата звернення: 14.11.2024).

44. Подоляничук О.А., Чорна В.М. Кредиторська заборгованість як специфічне джерело формування капіталу підприємства. *Вісник Чернівецького*

- торговельно-економічного інституту. *Економічні науки*. 2011. Вип. 3. С. 193-197.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2011_3_35 (дата звернення 11.11.2024).
45. Грабова Н.М., Кривонос Ю.Г. Облік основних господарських операцій в бухгалтерських проводках. Київ : 2015, 380 с.
46. Забчук Г.М. Активізація банківського кредитування реального сектору економіки як передумова відновлення економічного зростання. *Економічний аналіз: збірник наукових праць*. 2018. Т. 28. № 1. С. 172–177. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1504/6565656586> (дата звернення 12.11.2024)
47. Гасій О.В., Клименко В.І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/63.pdf (дата звернення 13.11.2024).
48. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / Панасюк В.М., Мельничук І.В., Мужевич Н.В. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 328 с. URL: <file:///C:/Users/1/Downloads/ZAZA.pdf> (дата звернення 10.11.2024).
49. Бухгалтерський облік: від знань до компетентностей: навчальний посібник. / Панасюк В. М., Мельничук І. В., Мужевич Н. В. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 288 с.
50. Головай Н. М., Краснокож А. В. До проблеми обліку кредитних операцій URL:<http://intkonf.org/golovay-nm-krasnozhon-av-do-problemiobliku-kreditnih-operatsiy/> (дата звернення 01.11.2024).
51. Горицька Н. Бухгалтерський облік зобов'язань згідно з П(С)БО 11 «Зобов'язання» URL: <http://dtk.com.ua/documents/dovidnyk/nsbo/7.html> (дата звернення 03.11.2024).
52. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : затв. наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. Дата оновлення 17.02.2023. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення 03.11.2024).

53. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР): Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України. URL: https://restoration.gov.ua/4489/mizhnarodne_spivrobotnytstvo_ta_investytsii/yebr/yeuropeyskyi_bank_rekonstruktsii_ta_rozvytku_yebr.html (дата звернення 04.11.2024).

54. Європейський банк реконструкції та розвитку: Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ebr> (дата звернення 04.11.2024).

55. Закон України «Про валюту і валютні операції» Відомості Верховної Ради (ВВР) від 21.06.2018 2473-VIII. Дата оновлення: 08.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення 30.10.2024).

56. У разі стягнення судом заборгованості за зобов'язанням в грошовому еквіваленті в іноземній валюті сума, що підлягає сплаті в гривнях, визначається за офіційним курсом НБУ на день виконання судового рішення – ВП ВС. *Верховний суд*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1682680/> (дата звернення: 14.11.2024).

57. Бугаєнко А.В. Бухгалтерський облік операцій з готівковими коштами, які підлягають фінансовому моніторингу в банках України. *Економіка і держава. Міжнародний науково-практичний журнал*. 2015. №4. С. 63-65.

58. Мурашко Т. Витрати на позики: нюанси міжнародного обліку. *Вісник: право знати все про податки і збори*. 2015. № 22 (830). С. 9-15.

59. Микитюк О.П. Необхідність і сутність банківського кредитування підприємств в Україні *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. №10. С. 56-57.

60. II Міжнародний податковий конгрес : збірник матеріалів (м. Ірпінь, 26 листопада 2021 р.). Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 1298 с.

61. Зміна валюти платежу за ЗЕД-договором: відображаємо в бухгалтерському обліку. URL: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/oneanalyti>

[cs/66172](#) (дата звернення 04.11.2024).

62. Постанова НБУ "Про внесення змін до Положення про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют та курсу банківських металів" від 19.03.15 р. № 194. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0194500-15> (дата звернення 04.11.2024).

63. Куліш Ю. Облік курсових різниць при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Збірник матеріалів *Звітної студентської наукової конференції за результатами науково-дослідної роботи у 2023 р.* / за заг. ред. Р.Д. Федіва м. Дубляни, 2024 С 235-238.

64. Кочин Т.М. Якість фінансової звітності як об'єкт аудиту. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки.* 2019. №4. Т.2. С. 175-190.

65. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом Мініфіну України від 28.03.2013 р. № 433. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8199/8200/461791/> (дата звернення 04.11.2024).

66. Положення Національного банку України «Про кредитування» : затв. Постановою Правління Національного банку України від 28.09.1995 р. №246. Втрата чинності: 15.03.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95#Text> (дата звернення: 11.11.2024)

67. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків : затв. Постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 р. №279. Втрата чинності: 31.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-00#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

68. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : затв. Постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. №23. Втрата чинності: 03.01.2017. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12#Text> (дата звернення: 06.11.2024).

69. Про організацію систем управління ризиками в банках України та банківських групах : Положення від 11.06.2018 р. № 64 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18> (дата звернення: 05.11.2024).

70. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Положення від 30.06.2016 р. № 351 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

71. Козубович Л. Моделі оцінки кредитоспроможності позичальника. *Збірник тез X Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції "Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання"*, 25-26 квітня 2017 року. Тернопіль : ТНТУ, 2017. Том 2. С. 66–67.

72. Малій О.Г. Використання багатofакторного дискримінантного аналізу в процесі оцінювання кредитоспроможності. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. Вип. 185. С. 259-268. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2017_185_32 (дата звернення 11.11.2024).

73. Abu Karsh S.M., Abbadi S.M. Methods of Evaluating Credit Risk used by Commercial Banks in Palestine. *International Research Journal of Finance and Economics*. 2013. Is. 111. P. 146–159.

74. Васильчак С.В., Демус Л.Р. Оцінка кредитоспроможності позичальника як один із методів забезпечення економічної безпеки банку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.1. С. 154–161.

75. Макаренко Ю.П., Клименко Д.О. Формування оптимальної структури капіталу з метою забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 45–49. DOI: [10.32702/2306-6806.2022.1.45](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.1.45) (дата звернення: 14.11.2024).

76. Алескерова Ю.В., Червань О.Г. Управління капіталом підприємства.

Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 33. С. 265-271.

77. Дробот Я.В., Туча В.О. Оптимізація структури капіталу промислового підприємства як чинник його ефективного функціонування. *Економічний простір*. 2019. № 150. С. 55-60.

78. Квасницька Р., Мрозовський Я. Критеріальні підходи до формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Modeling the development of the economic systems*. 2021. № 2. С. 12—18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mdes_2021_2_4 (дата звернення 02.11.2024).

79. Сторожук Т.М., Малинич Н.В., Пастух Д.Л. Вплив структури капіталу на фінансову стійкість підприємства. *Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування*. 2020. Вип. 5. С. 148-159.

80. Щербань О.Д., Невдачина О.І. Теоретичні аспекти визначення сутності та структури капіталу підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3 (14). С. 284-289.

81. Річний звіт Національного банку України за 2023 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf?v=8 (дата звернення 15.09.2024).

82. Lancett P. Types of Debt Covenants. 2014. URL: http://www.ehow.com/list_6464801_types_-_debt_covenants.html (дата звернення 19.09.2024).

83. Кобилецький В.Р. Рентабельність. Сутність та показники. *Онлайн-журнал "Financial Analysis online"*. URL: <https://analizua.com/metodyka-rozrakhunku-2/229-rentabelnist> (дата звернення 23.09.2024).

84. Кобилецький В.Р. Коефіцієнт оборотності власного капіталу. *Онлайн-журнал "Financial Analysis online"*. URL: <https://analizua.com/slovnik-ekonomichnikh-terminiv/300-pokaznik-oborotnosti-vlasnogo-kapitalu> (дата звернення 23.09.2024).

85. Кобилецький В.Р. Коефіцієнт фінансової стійкості. *Онлайн-журнал*

"Financial Analysis online". URL: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/349-koefitsient-finansovoji-stijkosti> (дата звернення 23.09.2024).

86. Кобилецький В.Р. Коефіцієнт фінансової автономії (Коефіцієнт фінансової незалежності). *Онлайн-журнал " Financial Analysis online"*. URL: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/346-pokaznik-finansovoji-avtonomiji-pokaznik-finansovoji-nezalezhnosti> (дата звернення 23.09.2024).

87. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення 14.11.2024).

88. Степаненко О.І., Грабовська М.В. Роль ковенантів у забезпеченні стабільності фінансових угод. Науковий журнал "Via Economica". Рівне, 2024. № 6. С. 75-81. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-6-11> (дата звернення 11.11.2024).

89. Степаненко О.І., Туровська А.С. Аналіз руху грошових потоків підприємства їх вплив на господарську діяльність. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 74. С. 148-155. URL: <https://doi.org/10.32782/infrastruct74-27> (дата звернення 24.11.2024).

90. Степаненко О.І. Аналітична оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2016. Т. 21. Вип. 3. С. 206-212. URL: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2016_21_3/47.pdf (дата звернення 20.11.2024).

91. Степаненко О.І. Властивості грошових потоків та ризику їх впливу на фінансову стабільність підприємства. *Scientific Collection "InterConf+"*. 2024. № 44(197). С. 94-107. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.04.2024.009> (дата звернення 20.11.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ТОВ «Кормотех» за 2023 рік (для розрахунків)

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	1,741	1,608
первісна вартість	1001	3,283	3,632
накопичена амортизація	1002	(1,542)	(2,024)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	162,024	6,095
Основні засоби	1010	419,929	671,258
первісна вартість	1011	615,541	933,355
знос	1012	(195,612)	(262,097)
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
Інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Інші необоротні активи	1090	53,686	36,699
Усього за розділом I	1095	637,380	715,660
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	413,202	541,917
Виробничі запаси	1101	246,088	323,266
Назвершене виробництво	1102	4,637	3,959
Готова продукція	1103	104,739	118,674
Товари	1104	57,738	96,018
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	240,768	513,020
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
За виданими авансами	1130	58,539	277,448
з бюджету	1135	10,851	21,015
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	23,022	2,698
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	29,389	14,250
Готівка	1166	-	-
Рахунки в банках	1167	29,389	14,250
Витрати майбутніх періодів	1170	803	860
Інші оборотні активи	1190	12,401	21,588
Усього за розділом II	1195	788,975	1,392,796
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	1,426,355	2,108,456

Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	9,000	9,000
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	-	272
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	945,550	1,271,857
Неоплачений капітал	1425	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-
Усього за розділом I	1495	954,550	1,281,129
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	1,370	801
Довгострокові кредити банків	1510	-	78,969
Інші довгострокові зобов'язання	1515	48,198	21,554
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
Усього за розділом II	1595	49,568	101,324
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	109,172	167,308
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	13,788	98,308
товари, роботи, послуги	1615	246,187	401,258
розрахунками з бюджетом	1620	14,168	5,628
у тому числі з податку на прибуток	1621	8,395	19
розрахунками зі страхування	1625	-	-
розрахунками з оплати праці	1630	16,925	23,300
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	430	30
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточні забезпечення	1660	21,366	30,073
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	201	98
Усього за розділом III	1695	422,237	726,003
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	1,426,355	2,108,456

Додаток Б

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ТОВ «Кормотех» за 2023 рік (для розрахунків)

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	4,478,613	3,306,632
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(3,274,696)	(2,337,310)
Валовий Прибуток	2090	1,203,917	969,322
збиток	2095	-	-
Інші операційні доходи	2120	9,935	24,671
Адміністративні витрати	2130	(146,904)	(93,534)
Витрати на збут	2150	(556,416)	(412,405)
Інші операційні витрати	2180	(75,549)	(73,611)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	434,983	414,443
збиток	2195	-	-
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	29	386
Інші доходи	2240	-	-
Фінансові витрати	2250	(24,586)	(38,071)
Втрати від участі в капіталі	2255	-	-
Інші витрати	2270	(11,827)	(3,586)
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	398,599	373,172
збиток	2295	-	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(72,292)	(67,317)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	326,307	305,855
збиток	2355	-	-

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-	-
Податок на прибуток, по'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	326,307	305,855

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	2,105,848	1,624,706
Витрати на оплату праці	2505	413,117	263,664
Відрахування на соціальні заходи	2510	67,957	51,243
Амортизація	2515	87,296	70,205
Інші операційні витрати	2520	765,028	451,695
Разом	2550	3,439,246	2,461,513

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Додаток В

Таблиця В.1 – Модель розрахунку інтегрального показника боржника - юридичної особи для великого або середнього підприємства відповідно до секції С.

Групи видів економічної діяльності	Моделі	Фінансові показники (Кі)	Діапазони фінансових показників	Мінімальне значення діапазону (Кі min ≥)	Максимальне значення діапазону (Кі max <)	Показники (Хі)	
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів, переробна промисловість, будівництво: секції В, С, F	Z = 1,815 + 0,237X ₁ + 0,408X ₁₀ + 0,301X ₁₁ + 0,405X ₁₃ + 0,494X ₁₄ + 0,303X ₁₅ + 0,234X ₁₇	К ₁	1	Менше ніж -18,7 %		X ₁	-1,749
			2	-18,7 %	3,4 %		-0,543
			3	3,4 %	24,5 %		0,054
			4	24,5 %	33,1 %		0,307
			5	33,1 %	42,0 %		0,365
			6	42,0 %	52,0 %		0,723
			7	52,0 %	63,1 %		0,935
			8	63,1 %	75,6 %		1,040
			9	Дорівнює або більше ніж 75,6%			1,379
		К ₁₀	1	Менше ніж 58,4 %		X ₁₀	-1,282
			2	58,4 %	84,6 %		-0,543
			3	84,6 %	101,1 %		-0,025
			4	101,1 %	133,2 %		0,307
			5	Дорівнює або більше ніж 133,2%			0,572
		К ₁₁	1	Менше ніж -0,6 %		X ₁₁	1,369
			2	-0,6 %	7,1 %		1,105
			3	7,1 %	11,2 %		0,922
			4	11,2 %	17,0 %		0,644
			5	17,0 %	26,3 %		0,503
			6	26,3 %	42,7 %		-0,055
			7	42,7 %	96,3 %		-0,722
			8	Дорівнює або більше ніж 96,3 %			-1,906
		К ₁₃	1	Менше ніж 0,3 %		X ₁₃	0,617
			2	0,3 %	0,9 %		0,543
			3	0,9 %	5,1 %		0,248
			4	5,1 %	7,6 %		0,247
			5	7,6 %	11,2 %		0,087
			6	11,2 %	16,9 %		0,054
			7	16,9 %	29,8 %		-0,240
			8	Дорівнює або більше ніж 29,8 %			-1,190
		К ₁₄	1	Менше ніж 9915,7 %		X ₁₄	0,952
			2	9915,7 %	14664,1 %		0,682
			3	14664,1 %	21070,8 %		0,669
			4	21070,8 %	35301,3 %		0,087
			5	Дорівнює або більше ніж 35301,3%			-1,241
		К ₁₅	1	Менше ніж -61,4 %		X ₁₅	-1,460
			2	-61,4 %	109,9 %		-1,19
			3	109,9 %	182,7 %		-0,368
			4	182,7 %	269,3 %		0,325
			5	269,3 %	762,7 %		0,830
			6	762,7 %	1158,7 %		0,902
			7	Дорівнює або більше ніж 1158,7%			1,261
		К ₁₇	1	Менше ніж 79,9 %		X ₁₇	-1,773
			2	79,9 %	239,9 %		-0,990
			3	239,9 %	388,0 %		-0,199
			4	388,0 %	579,1 %		0,386
			5	579,1 %	831,1 %		0,498
			6	831,1 %	1745,3 %		0,809
			7	1745,3 %	2521,0 %		1,196
			8	Дорівнює або більше ніж 2521%			1,307

Джерело: побудовано за інформацією [70]

Додаток Г

Таблиця Г.1 – Розрахунок фінансових показників, що використовуються для розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника - юридичної особи відповідно до секції С.

№ з/п	Фінансовий показник	Характеристика	Формула розрахунку	Алгоритм розрахунку
1	К ₁ - показники капіталу	Частка капіталу в балансі підприємства	Власний капітал/ Валюта балансу (актив)	ф. 1 р. 1495 гр. 4 <hr/> ф. 1 р. 1300 гр. 4
2	К ₁₀ - показник поточної ліквідності	Спроможність підприємства покривати короткострокові зобов'язання за рахунок поточних активів	Поточні активи/ Поточні зобов'язання і забезпечення	ф. 1 р. 1195 гр. 4 <hr/> ф. 1 р. 1695 гр. 4
3	К ₁₁ - показники покриття боргу чистим доходом	Спроможність обслуговування боргу доходами від основного виду діяльності	Чисті короткострокові та довгострокові зобов'язання/ Чистий дохід від реалізованої продукції	ф. 1 р. 1510 + р. 1515 + р. 1600 + р. 1610 - р. 1165 гр. 4 <hr/> ф. 2 р. 2000 + р. 2010 гр. 3
4	К ₁₃ - показники частки неопераційних елементів балансу	Частка активів, яка не має прямого відношення до операційної діяльності підприємства	Неопераційні активи/ Валюта балансу (актив)	ф. 1 р. 1000 + р. 1030 + р. 1035 + р. 1040 + р. 1045 + р. 1050 + р. 1090 + р. 1155 + р. 1160 + р. 1190 гр. 4 <hr/> ф. 1 р. 1300 гр. 4
5	К ₁₄ - показники оборотності поточних активів	Період повного обороту поточних активів	Поточні активи/ Чистий дохід від реалізованої продукції (зароблених страхових премій)	ф. 1 р. 1195 гр. 4 x 365 <hr/> ф. 2 р. 2000 + р. 2010 гр. 3
6	К ₁₅ - показник покриття фінансових витрат прибутком до оподаткування та амортизації	Спроможність фінансування неопераційних витрат операційним прибутком до вирахування амортизації	Фінансовий результат від операційної діяльності до вирахування амортизації/ Чисті фінансові витрати	ф. 2 р. 2190 - р. 2195 + р. 2515 гр. 3 <hr/> ф. 2 р. 2250 - р. 2220 гр. 3
7	К ₁₇ - показники покриття фінансових витрат валовим прибутком	Спроможність фінансування фінансових витрат валовим прибутком	Валовий прибуток (збиток)/ Чисті фінансові витрати	ф. 2 р. 2090 - р. 2095 гр. 3 <hr/> ф. 2 р. 2250 - р. 2220 гр. 3

Джерело: побудовано за інформацією [70]

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ГЕЛЬВЕТІКА»

ISSN (PRINT): 2786-8559
ISSN (ONLINE): 2786-8567

VIA ECONOMICA

Випуск 6, 2024

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

ЗМІСТ

<i>Будзін Д. В., Конарівська О. Б.</i> АНАЛІЗ СПОЖИВЧИХ ТЕНДЕНЦІЙ В РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ ПІД ЧАС СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГНОЗОВАНОЇ АНАЛІТИКИ.....	7
<i>Вітик Б. М.</i> МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ КАДРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ.....	14
<i>Войтко С. В., Троцько В. В.</i> РОЗРОБЛЕННЯ ІНДЕКСУ ГОТОВНОСТІ ДО ІНДУСТРІЇ 5.0 ДЛЯ КРАЇН.....	19
<i>Льків О. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЛІ КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	28
<i>Крамський С. О., Захарченко О. В., Євдокімова О. М.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФРАХТОВИХ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЙ СУДНОПЛАВНИХ КОМПАНІЙ НА ПРИКЛАДІ ОПЦІОНІВ.....	34
<i>Tetiana Kulnich</i> MODERN TRANSFORMATIONS OF NATIONAL ECONOMIES IN RESPONSE TO THE GLOBALIZATION OF FINANCE AND CREDIT.....	43
<i>Максимчук Н. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІЙ ЦІНІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ЛІДЕРСТВА.....	49
<i>Метьолкін В. В.</i> УПРАВЛІННЯ НАУКОВИМИ ПРОЄКТАМИ В ІНТЕГРОВАНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЯХ НАУКОЄМНИХ ГАЛУЗЕЙ.....	53
<i>Панюк Т. П., Паламарчук О. С.</i> БРЕНД ЯК РЕЗУЛЬТАТ МАРКЕТИНГОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ.....	59
<i>Пелех О. Б., Юськів Б. М.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КУЛЬТУРИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА: ІННОВАЦІЇ, УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ТА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В ЗАКЛАДАХ КУЛЬТУРИ.....	65
<i>Степаненко О. І., Грабовська М. В.</i> РОЛЬ КОВЕНАНТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УГОД.....	75
<i>Татар М. С.</i> ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРОПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	82
<i>Устьян О. Ю.</i> СПЕЦИФІКА КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГУ РІЗНИХ ВИДІВ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ ПРОМИСЛОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	91
<i>Шталова Л. С.</i> РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ФОРМАЛЬНОГО НАВЧАННЯ.....	97

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-6-11>
УДК 336.648

Степаненко Оксана Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтінгу,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8781-3762>

Грабовська Марина Василівна

бухгалтер-ревизор другої категорії,
ТОВ "Кроу Ерфолг Україна"

РОЛЬ КОВЕНАНТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УГОД

Інноваційним інструментом управління фінансовими зобов'язаннями є ковенанти, які дають змогу позичальнику отримувати вигідні умови кредитування та підтримувати фінансову дисципліну. Для кредитора ковенанти є засобом захисту його інтересів та сприяють мінімізації ризиків, які пов'язані з неплатоспроможністю позичальника. В статті досліджено зміст поняття "ковенант", визначено сфери застосування та визначено їх роль, місце та призначення в фінансових угодах. Проаналізовано класифікацію ковенант, які використовуються в практиці, виділено їх види. Обґрунтовано міжнародні підходи до використання ковенантів, виділено їх основні види: 1) співвідношення боргу до власного капіталу; 2) співвідношення боргу до ЕВІТДА; 3) мінімальний рівень ліквідності; 4) підтримка рівня відсоткового покриття; 5) мінімальний рівень власного капіталу. Дослідження української практики показало, що найчастіше використовуються саме фінансові ковенанти, а саме: коефіцієнт ліквідності; показник рівня рентабельності; коефіцієнт оборотності власного капіталу; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт фінансової автономії. Дослідження показало, що поряд з фінансовими ковенантами також використовуються інформаційні, які виступають інформаційною допомогою для кредитора при моніторингу здатності позичальника виконувати свої зобов'язання. Доведено, що ковенанти мають не тільки позитивну, а й негативну сторону. Негативними наслідками для позичальника є: 1) обмеження на нові запозичення; 2) обмеження на виплату дивідендів; 3) обмеження на продаж активів; 4) вимоги дотримання фінансових показників в межах нормативних значень; 5) обмеження на інвестиції; 6) контроль за управлінськими рішеннями. Обґрунтовано, що на зниження ефективності використання ковенантів у кредитора мають вплив ризики, а саме: складність моніторингу та контролю позичальника; підвищення ризику доспрокового погашення боргу; конфлікт інтересів з позичальником; юридичні та регуляторні ризики; втрата гнучкості у перемовинах з позичальником; ризик надмірного контролю. Доведено, що для зниження ризиків кредиторам потрібно ретельно збалансовувати умови ковенантів та не створювати додаткових перешкод для ефективної співпраці з позичальником.

Ключові слова: ковенант, фінансові ковенанти, інформаційні ковенанти, обмежувальні ковенанти, фінансові угоди, кредитор, позичальник, фінансова стабільність, моніторинг боржника, боргові зобов'язання.

Oksana Stepanenko

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Maryna Hrabovska

"Crowe Erfolg Ukraine" LLC

THE ROLE OF COVENANTS IN ENSURING THE STABILITY OF FINANCIAL AGREEMENTS

Covenants are an innovative tool for managing financial obligations, which enable the borrower to obtain favorable credit terms and maintain financial discipline. For the creditor, covenants are a means of protecting his interests and contribute to minimizing the risks associated with the borrower's insolvency. The article examines the meaning of the concept of "covenant", defines the scope of application and studies their role, place and purpose in financial agreements. The classification of covenants used

in practice is analyzed, their types are highlighted. International approaches to the use of covenants are substantiated, their main types are highlighted: 1) the ratio of debt to equity; 2) ratio of debt to EBITDA; 3) minimum level of liquidity; 4) maintaining the level of interest coverage; 5) minimum level of equity capital. The study of Ukrainian practice showed that financial covenants are most often used, namely: liquidity ratio; indicator of the level of profitability; equity turnover ratio; coefficient of financial stability; coefficient of financial autonomy. The study showed that along with financial covenants, informational covenants are also used, which act as informational assistance for the creditor in monitoring the borrower's ability to fulfill his obligations. It has been proven that covenants have not only a positive, but also a negative side. The negative consequences for the borrower are: 1) restrictions on new borrowing; 2) restrictions on the payment of dividends; 3) restrictions on the sale of assets; 4) requirements for compliance with financial indicators within the limits of normative values; 5) restrictions on investments; 6) control over management decisions. It is substantiated that the decrease in the effectiveness of the use of covenants by the creditor is influenced by risks, namely: the complexity of monitoring and control of the borrower; increasing the risk of early debt repayment; conflict of interest with the borrower; legal and regulatory risks; loss of flexibility in negotiations with the borrower; the risk of excessive control. It has been proven that in order to reduce risks, lenders need to carefully balance the terms of the covenants and not create additional obstacles for effective cooperation with the borrower.

Keywords: *covenant, financial covenants, disclosure covenants, restrictive covenants, financial agreements, creditor, borrower, financial stability, debtor monitoring, debt obligations.*

Вступ. Ковенанти як спеціальні зобов'язання, їх роль в забезпеченні стабільності фінансових угод, зумовлені, в першу чергу, складністю договірних відносин та важливістю підтримання фінансової дисципліни в умовах нестабільних економічних відносин. В реаліях сьогодення кредитор прагнуть мінімізувати ризики, а позичальники – зберегти доступ до фінансування на вигідних умовах. В цьому випадку ковенанти виступають ключовим інструментом контролю та управління ризиками, та дозволяють забезпечити захист інтересів обох сторін в межах укладених фінансових угод. З однієї сторони ковенанти забезпечують кредиторам надійні механізми моніторингу фінансового стану позичальника та дають змогу оперативно реагувати на потенційні загрози, що мінімізує ризик дефолту. Натомість, для позичальників виконання ковенантів є шляхом до зниження вартості залученого капіталу, що є вваженим аргументом в період економічних криз, коли вартість фінансування може значно зростати. У зв'язку з цим роль ковенантів у фінансових угодах стає дедалі вагомішою, оскільки вони сприяють збереженню фінансової стабільності на надійності співпраці.

Використання ковенантів у фінансових угодах має бути обґрунтованим та відображати збалансованість між захистом інтересів кредиторів та гнучкістю діяльності позичальників. Хоча ковенанти створюють механізм для моніторингу та управління фінансовими ризиками, надмірна суворість умов може призвести до обмеження розвитку бізнесу позичальника, ускладнювати оперативне прийняття оперативних рішень. Ковенанти повинні захищати фінансові угоди, а не створювати зайві обмеження в бізнес-середовищі позичальника, не провокувати його дестабілізацію через зовнішні фактори.

Матеріали та методи. В наукових дослідженнях ковенанти розглядаються в контексті

фінансового менеджменту, ризик-менеджменту, корпоративного управління. Вони виступають як інструмент регулювання фінансових зобов'язань, аналізуються в межах теорії агентських відносин, де пріоритетом є зниження конфлікту інтересів між кредиторами та менеджментом підприємства. Бабяк Н., Савочка В. [1] з позиції інноваційних інструментів фінансового управління кредитними ризиками досліджували зміст понять "ковенант", "фінансовий ковенант", обґрунтували їх класифікацію види: позитивні, негативні; фінансові, нефінансові. Рекомендували заходи законодавчого закріплення ковенант в Україні, пропозиції щодо поширення застосування фінансових ковенант учасниками договірних відносин для мінімізації витрат, попередження ризиків у процесах кредитування й інвестування.

Сутність ковенантів та особливості їх застосування у сфері фінансово-кредитних відносин досліджував Пшик Б.І. [2]. Автор розглядає ковенанти як засіб управління фінансово-кредитними відносинами та ризиками, що виникають в процесі здійснення. Науковцем виділено ознаки їх класифікації, а саме: за характером дії; за видами; за сегментом фінансового ринку; за орієнтиром на результати; за сферою фінансово-кредитних відносин. Обґрунтовано пропозиції щодо їх законодавчого регулювання та використання в діяльності суб'єктів фінансового ринку України. Слущкою О.В. [3] розроблено методичні підходи до формування фінансових ковенантів при емісії корпоративних облігацій, які базуються на систематизації фінансових показників діяльності емітентів. Виділені ковенанти являють собою фінансові критерії, яким зобов'язується відповідати емітент протягом періоду обігу облігацій. В разі їх порушення власники облігацій матимуть змогу оголосити дефолт позичальника та пред'явити цінні папери до погашення. Запропонований

науковцем підхід забезпечує створення системи ранньої діагностики можливих труднощів з поверненням боргу в разі потрапляння емітента в зону ризику.

Практику використання ковенант у кредитних договорах українських та зарубіжних банків досліджував Бабаскін А.Ю. [4]. На підставі аналізу інституту ковенант в правовій доктрині іноземних країн, науковцем сформульовано пропозиції щодо напрямків вдосконалення норм Цивільного кодексу України з приводу встановлення в кредитному договорі додаткових обов'язків позичальника, та наслідків їх невиконання або неналежного виконання. При дослідженні особливостей структурування кредитних угод, Свириденко А.Ю. [5] виділено основні аспекти мінімізації кредитного ризику індивідуального позичальника при структуруванні кредитної угоди з корпоративним клієнтом, що дало змогу деталізувати фінансові та нефінансові умови кредитування з виділенням ковенант.

Метою статті є дослідження ковенантів як інструментів управління, їх використання в практиці фінансово-кредитних відносин; обґрунтування міжнародних та вітчизняних підходів до їх ролі в забезпеченні стабільності фінансових угод; виділення позитивних та негативних наслідків їх застосування для суб'єктів договірних відносин: позичальника та кредитора.

Результати. Український бізнес за останні кілька років зіткнувся з двома значними потрясіннями. Першим стала пандемія коронавірусу, яка порушила глобальні ланцюги постачання та негативно вплинула на бізнес у всіх країнах. Другим ударом було повномасштабне вторгнення Росії в Україну, окупація значних територій, постійні ракетні обстріли та спроби зруйнувати українську енергетичну інфраструктуру. Для забезпечення стабільного бізнес-середовища, здійснення безперервної, безперервної діяльності, підприємства змушені збільшувати у своїй частці балансу позиковий капітал у вигляді довгострокових чи поточних кредитів банку.

За даними НБУ у 2023 році було видано кредитів на суму 727 млрд. грн., що більше на 1,3% від 2022 року [6]. З метою підтримання своєї безпечної діяльності, банки почали додавати до кредитних умов поняття "ковенант". Широке впровадження ковенантів в Україні набуло популярності під час фінансово-економічної кризи 2008–2009 років. Їх використання в договорах стало необхідним заходом як для кредиторів – фінансових установ, так і для позичальників. Для кредиторів це було викликано потребою отримати додаткові інструменти впливу на позичальника та контролювати його господарську діяльність. Для позичальників прийняття ковенантів у кредитних угодах було зумовлене необхідністю реструктуризації

боргів або залучення фінансування для зменшення наслідків кризи та підтримки бізнесу.

В українському законодавстві визначення терміну "ковенант" як такого немає в жодному з основних нормативно-правових актів, включаючи Цивільний кодекс, Закон "Про банки і банківську діяльність". Однак, поняття ковенантів активно використовується у фінансовій та банківській практиці. Його зміст у значній мірі відповідає міжнародним стандартам, за якими "ковенант" – це умови, прописані в кредитних угодах, які зобов'язують позичальника дотримуватися певних фінансових показників або обмежень. На сучасному етапі розвитку підприємницьких відносин в Україні ковенанти можуть застосовуватися не тільки в кредитних угодах, але й у договорах лізингу, угодах М&А, договорах купівлі-продажу та акціонерних угодах. Даний інструмент покликаний мінімізувати ризики неплатоспроможності та захистити інтереси кредиторів. Класифікація ковенантів, які використовуються в практиці, наведена на рис. 1.

Найчастіше у фінансово-кредитних договорах використовують позитивні ковенанти, які вимагають від позичальника вжиття конкретних дій для підтримки свого фінансового здоров'я та операційної цілісності. До таких заходів відносяться: підтримка належного страхового покриття; надання регулярних фінансових звітів; дотримання всіх відповідних законів і правил. Наприклад, кредитор може вимагати, щоб позичальник підтримував певний рівень оборотного капіталу або забезпечував своєчасну сплату всіх податків. Дотримуючись цих вимог, позичальник демонструє свою прихильність до виваженої фінансової практики, тим самим знижуючи ризик кредитора. Позитивні ковенанти є превентивними заходами, які допомагають підтримувати ділову діяльність та фінансову стабільність позичальника протягом терміну кредитування.

Фінансові (коефіцієнтні) ковенанти зобов'язують позичальника підтримувати певні фінансові показники на відповідних рівнях, які прописано договором. Вони дають кредиторам гарантію, що підприємство матиме стабільний фінансовий стан та своєчасно виконуватиме свої зобов'язання. В міжнародній практиці основними видами фінансових ковенант є: 1) співвідношення боргу до власного капіталу; 2) співвідношення боргу до EBITDA; 3) мінімальний рівень ліквідності; 4) підтримка рівня відсоткового покриття; 5) мінімальний рівень власного капіталу. Основне призначення фінансових ковенант полягає у забезпеченні балансу між інтересами підприємства та кредиторів, зниженні ризику неплатоспроможності, підтримки прозорості фінансово-господарської діяльності. В табл. 1 наведено фінансові ковенанти, які найчастіше використовуються в українській практиці укладання угод.

Рисунок 1 – Види ковенантів, які використовуються в фінансових угодах

Джерело: побудовано за інформацією [7]

Таблиця 1 – Фінансові ковенанти, які застосовуються в українській практиці фінансово-кредитних відносин

Назва показника	Формула	Нормативне значення
Коефіцієнт ліквідності	відношення поточних активів позичальника до поточних пасивів	1-2
Показник рівня рентабельності	відношення прибутку до повної собівартості реалізованої продукції	чим вищим є значення коефіцієнту, тим ефективнішою вважається діяльність підприємства
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	співвідношення виручки (чистого доходу) до середньорічної суми власного капіталу	---
Коефіцієнт фінансової стійкості	співвідношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань до суми пасивів.	0,7-0,9
Коефіцієнт фінансової автономії (Коефіцієнт фінансової незалежності)	співвідношення власного капіталу підприємства до його всіх фінансових ресурсів	чим вищим є значення коефіцієнту, тим ефективнішою вважається діяльність підприємства

Джерело: побудовано за інформацією [8-11]

Під інформаційними ковенантами розуміються зобов'язання, які бере на себе підприємство щодо надання кредиторам або інвесторам повної та достовірної інформації про свій фінансовий стан й господарську діяльність. Вони спрямовані на забезпечення прозорості та регулярної звітності з боку позичальника; виступають інформаційною допомогою для кредиторів при моніторингу та аналізі здатності підприємства виконувати свої боргові зобов'язання. Призначення інформаційних ковенантів проявляється в наданні кредиторам: 1) достовірних і точних даних про фінансовий стан підприємства-позичальника; 2) фінансової звітності, що перевірена аудитором, протягом встановленого строку після закінчення звітного періоду; 3) інформації про будь-яке невиконання зобов'язань; 4) інформації про прострочення дебіторської та/або кредиторської заборгованості; 5) інформації про продаж, надання в оренду,

передачу як заставу майна на визначену суму; 6) інформації про зміни в органах правління боржника та його установчих документах; 7) інформацію про взяття нових кредитів та/або позик.

Фінансові та інформаційні ковенанти дають можливість оцінити зниження невизначеності в майбутньому, підвищити точність прогнозу оцінки ризику за допомогою попереднього визначення відповідальності учасників фінансових відносин у разі настання несприятливих подій. Ковенанти допомагають кредиторам контролювати фінансовий стан позичальника через встановлення вимог до певних фінансових показників, таких як рівень боргу чи рентабельність, що дозволяє вчасно виявляти можливі проблеми. За допомогою ковенантів кредитори також знижують ризик неповернення боргу, оскільки можуть втручатися в управління фінансами позичальника у разі порушення умов договору. Важливою

є також функція підтримки відповідальності позичальника, адже ковенанти змушують його більш відповідально підходити до управління бізнесом, оскільки недотримання умов може призвести до санкцій або дострокового стягнення боргу. Крім того, ковенанти обмежують позичальників у здійсненні ризикованих операцій, таких як нові запозичення, виплати дивідендів або продаж активів, що може негативно вплинути на їхню здатність обслуговувати борг. Вони також забезпечують постійний моніторинг діяльності позичальника, надаючи кредиторам можливість контролювати фінансові та операційні показники, що сприяє прозорості ведення бізнесу. Нарешті, ковенанти часто використовуються під час реструктуризації заборгованості, встановлюючи умови для відтермінування або зміни платежів при дотриманні визначених показників. Таким чином, ковенанти знижують інформаційну асиметрію між кредиторами та позичальниками, що дозволяє кредиторам раніше втручатися у діяльність підприємства у випадку погіршення фінансових показників, і саме це може мінімізувати збитки у разі дефолту.

Таке явище як ковенанти не можливо розглядати лише із позитивної сторони. Введення ковенантів на кредити може обмежити фінансову гнучкість і здатність підприємства швидко адаптуватися до змін на ринку. Основні обмеження включають:

1) *обмеження на нові запозичення*: ковенанти можуть забороняти підприємству залучати додаткові кредити або збільшувати заборгованість без погодження з кредитором. Це може обмежити можливості бізнесу для розширення, коли необхідні нові фінансові ресурси для інвестицій або розвитку;

2) *обмеження на виплату дивідендів*: часто ковенанти забороняють або обмежують виплату дивідендів акціонерам до моменту виконання всіх фінансових зобов'язань перед кредиторами. Це може вплинути на стратегічні рішення підприємства щодо залучення нових інвесторів або підтримки поточних акціонерів;

3) *обмеження на продаж активів*: ковенанти можуть встановлювати заборону або вимогу погодження на продаж значних активів підприємства. Це може стати перешкодою для реорганізації або диверсифікації бізнесу, якщо суб'єкт господарювання планує продати непрофільні активи для залучення капіталу або зменшення заборгованості;

4) *вимоги дотримання фінансових показників в межах нормативних значень*: позичальник зобов'язується дотримуватися певних фінансових коефіцієнтів, таких як співвідношення боргу до капіталу або рівень ліквідності. Недотримання цих показників може обмежити можливість підприємства брати участь у нових інвестиційних проектах або розширювати діяльність;

5) *обмеження на інвестиції*: ковенанти можуть зобов'язувати підприємство отримувати попередню згоду від кредиторів на здійснення великих інвестицій або капіталовкладень. Це може уповільнити процес прийняття рішень у швидкозростаючих ринках, де важлива оперативність у реагуванні на зміни;

6) *контроль за управлінськими рішеннями*: у деяких випадках ковенанти можуть вимагати погодження змін у структурі управління підприємством або запобігати найму нових керівників без згоди кредитора. Це може обмежити гнучкість у управлінських процесах.

Підприємствам потрібно враховувати ці обмеження під час розробки бізнес-стратегій і планувати свої дії, щоб уникнути порушень угод і можливих санкцій з боку кредиторів. Адже порушення ковенантів може призвести до перегляду умов кредитної угоди, штрафів, підвищення відсоткових ставок, негативного кредитного рейтингу, що обмежить її доступ до нових запозичень, втрати активів підприємства або навіть дострокового стягнення боргу.

В умовах економічної кризи кредитори особливо ретельно контролюють фінансовий стан позичальників, що змушує суб'єктів господарювання ще більше дотримуватися умов ковенантів. Часто вони посилюють вимоги до фінансових показників, таких як ліквідність, співвідношення боргу до капіталу та інші ключові індикатори фінансового стану, щоб оперативно реагувати на будь-які ознаки погіршення. Та у кризові ситуації не завжди виходить дотриматись ковенантів, що змушує кредиторів і позичальників переглядати умови кредитних договорів. Для зменшення тиску на підприємства, кредитори можуть погодитися на тимчасове пом'якшення ковенантів або реструктуризацію боргу. Це може включати подовження строків виплат, зниження вимог до фінансових показників або зміну інших умов. У найскладніших випадках, коли підприємства не можуть дотриматися умов ковенантів і не здатні домовитися з кредиторами про реструктуризацію, порушення умов може призвести до вимоги дострокового погашення боргу. Це підвищує ризик дефолту та потенційного банкрутства, особливо якщо суб'єкт господарювання не має достатніх ресурсів для виконання фінансових зобов'язань. Для кредиторів ковенанти в умовах кризи є важливим інструментом, що дозволяє швидко виявляти ризики та вчасно втручатися в діяльність позичальника. Вони надають кредиторам важелі впливу для захисту своїх інтересів і мінімізації потенційних втрат.

З вище сказаного можна визначити те, що ковенанти в майбутньому будуть обов'язковими інструментами кредитних фінансових угод. Перспективи розвитку ковенантів пов'язані з кількома

ключовими факторами, що впливають на фінансові ринки та інвестиційне середовище. Зростаюча складність фінансових операцій у глобалізованому та технологічно розвиненому світі спонукає кредиторів створювати більш деталізовані й адаптовані ковенанти для ефективного контролю ризиків у мінливих ринкових умовах. Значну роль також відіграє підвищення уваги до ESG-факторів (екологічних, соціальних і корпоративного управління), що сприяє появі нових типів ковенантів, які враховують екологічні та соціальні зобов'язання позичальників. Цифровізація та автоматизація процесів дають можливість автоматизувати моніторинг виконання ковенантів, що полегшує контроль і знижує ризики для кредиторів, дозволяючи ширше застосовувати їх навіть у менш ризикованих позиках, а також забезпечить прозорість діяльності підприємств та зменшить кількість операцій на тіньовому ринку. Важливим чинником є адаптація до економічної нестабільності, яка під час криз або інших складних економічних умов змушує кредиторів підвищувати вимоги до ковенантів для захисту своїх інтересів. Крім того, зміни в законодавстві та регуляторні нововведення, що стосуються кредитування та фінансової звітності, можуть посилювати вимоги до фінансових зобов'язань у кредитних договорах.

Загалом, ковенанти будуть еволюціонувати разом із змінами в бізнес-середовищі та зростаючими вимогами до управління ризиками.

Висновки. Ковенанти виступають потужним інструментом для контролю за ризиками і можуть позитивно впливати на фінансову стійкість підприємств, якщо їх використовувати правильно. Ефективне управління фінансовими ковенантами надає змогу інвесторам, кредиторам та іншим суб'єктам отримати дієвий інструмент контролю здатності боржників розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Застосування встановлених критеріїв має стимулювати боржників підтримувати фінансовий стан на високому рівні та своєчасно виконувати всі умови позики (інших взятих на себе зобов'язань), що зрештою відобразиться на зниженні рівня ризику дефолту. Використання ковенантів має переваги і для самих боржників, а саме: сприятиме підвищенню рівня прозорості позичальників, покращенню фінансової дисципліни ведення бізнесу, що зможе надати можливість підприємствам підвищити свою інвестиційну привабливість та розраховувати на зниження вартості залученого капіталу. Проте надмірно жорсткі обмеження можуть стримувати бізнес-ініціативи, тому важливо знайти баланс між інтересами кредиторів і позичальників.

Література:

1. Бабяк Н., Савочка В. Ковенанти як інноваційний інструмент фінансового управління кредитними ризиками. *Ринок цінних паперів України*. 2015. № 8. С. 3–9.
2. Пшк Б.І. Теоретичні та практичні аспекти застосування ковенантів у практиці фінансово-кредитних відносин. *Регіональна економіка*. 2013. № 2. С. 168–176.
3. Слущька О.В. Методичні засади формування фінансових ковенантів при емісії корпоративних облігацій. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 3. С. 209–213.
4. Бабаскін А.Ю. Ковенанти в кредитних договорах: закордонна та українська практика. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3(37). С. 53–60.
5. Свиріденко А.Ю. Структурування кредитної угоди як спосіб мінімізації рівня індивідуального кредитного ризику. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. Вип. 12. С. 158–161.
6. Річний звіт Національного банку України за 2023 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf?v=8 (дата звернення: 15.09.2024).
7. Lancelot P. Types of Debt Covenants. 2014. URL: http://www.ehow.com/list_6464801_types-debt-covenants.html (дата звернення: 19.09.2024).
8. Кобилецький В.Р. Рентабельність. Сутність та показники. *Онлайн-журнал "Financial Analysis online"*. URL: <https://analizua.com/metodyka-rozrakhunku-2/229-rentabelnist> (дата звернення: 23.09.2024).
9. Кобилецький В.Р. Коефіцієнт оборотності власного капіталу. *Онлайн-журнал "Financial Analysis online"*. URL: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/300-pokaznik-oborotnosti-vlasnogo-kapitalu> (дата звернення: 23.09.2024).
10. Кобилецький В.Р. Коефіцієнт фінансової стійкості. *Онлайн-журнал "Financial Analysis online"*. URL: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/349-koefitsient-finansovoji-stijkosti> (дата звернення: 23.09.2024).
11. Кобилецький В.Р. Коефіцієнт фінансової автономії (Коефіцієнт фінансової незалежності). *Онлайн-журнал "Financial Analysis online"*. URL: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/346-pokaznik-finansovoji-avtonomiji-pokaznik-finansovoji-nezalezhnosti> (дата звернення: 23.09.2024).

References:

1. Babiak N. & Savochka V. (2015) Kovenanty yak innovatsiyni instrument finansovoho upravlinnia kredytnymy ryzykamy [Covenants as an innovative instrument of financial management of credit risks]. *Rynok tsinnykh paperyv Ukrainy*, no. 8, pp. 3–9.

2. Pshyk B. I. (2013) Teoretychni ta praktychni aspekty zastosuvannya kovenantiv u praktytsi finansovo-kredytnykh vidnosyn [Theoretical and practical aspects of the application of covenants in the practice of financial and credit relations]. *Rehionalna ekonomika*, no. 2, pp. 168–176.
3. Slutska O. V. (2012) Metodychni zasady formuvannya finansovykh kovenantiv pry emisii korporatyvnykh oblihotsii [Methodical principles of the formation of financial covenants when issuing corporate bonds]. *Biznes-Inform*, no. 3, pp. 209–213.
4. Babaskin A. Iu. (2017) Kovenanty v kredytnykh dohovorakh: zakordonna ta ukrainska praktyka [Covenants in credit agreements: foreign and Ukrainian practice]. *Nauka i pravoohorona*, no. 3(37), pp. 53–60.
5. Svyrydenko A. Iu. (2015) Strukturuvannya kredytnoi uhody yak sposib minimizatsii rinvnia individualnoho kredytnoho ryzyku [Structuring a credit agreement as a way of minimizing the level of individual credit risk]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, vol. 12, pp. 158–161.
6. Richnyi zvit Natsionalnoho banku Ukrainy za 2023 rik [Annual report of the National Bank of Ukraine for 2023]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf?v=8 (accessed September 15, 2024).
7. Lancett P. (2014) Types of Debt Covenants. Available at: http://www.ehow.com/list_6464801_types-debt-covenants.html (accessed September 19, 2024).
8. Kobyletskyi V. R. Rentabelnist. Sutnist ta pokaznyky [Profitability. Essence and indicators]. *Onlain-zhurnal "Financial Analysis online"*. Available at: <https://analizua.com/metodyka-rozrakhunku-2/229-rentabelnist> (accessed September 23, 2024).
9. Kobyletskyi V. R. Koeffitsient oborotnosti vlasnoho kapitalu [Equity turnover ratio]. *Onlain-zhurnal "Financial Analysis online"*. Available at: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/300-pokaznik-oborotnosti-vlasnogo-kapitalu> (accessed September 23, 2024).
10. Kobyletskyi V.R. Koeffitsient finansovoi stiiikosti [Coefficient of financial stability]. *Onlain-zhurnal "Financial Analysis online"*. Available at: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/349-koeffitsient-finansovoji-stiikosti> (accessed September 23, 2024).
11. Kobyletskyi V.R. Koeffitsient finansovoi avtonomii (Koeffitsient finansovoi nezalezhnosti) [Coefficient of financial autonomy (Coefficient of financial independence)]. *Onlain-zhurnal "Financial Analysis online"*. Available at: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/346-pokaznik-finansovoji-avtonomiji-pokaznik-finansovoji-nezalezhnosti> (accessed September 23, 2024).

Стаття надійшла до редакції: 06.10.2024 р.

Міністерство освіти і науки України
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Факультет обліку та податкового менеджменту

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів
IX Всеукраїнської науково-практичної конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої
65-й річниці Факультету обліку та податкового
менеджменту

24 квітня 2024 року

З М І С Т

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ЗА НАПРЯМАМИ

Розділ 1. Актуальні проблеми розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку та звітності.....	8	
<i>Бабуцзяк Ю. Я.</i>	Особливості побудови системи обліку розрахунків за податками підприємства	8
<i>Беренич М.М.</i>	Аналіз сучасних тенденцій, актуальних викликів та пошук ефективних стратегій управління кредиторською заборгованістю на підприємстві	10
<i>Блаженко Є.О.</i>	Особливості формування звіту про фінансові результати за національними та міжнародними стандартами	12
<i>Бондар Д.А.</i>	Класифікація, оцінка основних засобів, побудова системи їх обліку	14
<i>Борцайкіна О. А.</i>	Особливості обліку ремонтних робіт основних засобів під час воєнного стану	16
<i>Булкот М.М.</i>	Особливості обліку власного капіталу підприємства: проблематика та шляхи її вирішення	19
<i>Вовк А.С.</i>	Застосування класифікації рахунків в практиці обліку вітчизняних і зарубіжних підприємств	21
<i>Глухманюк І.Г.</i>	Фермерське господарства в умовах поствоєнного відновлення України	23
<i>Гоєнко К.І.</i>	Визначення класифікації та нормативно-правове забезпечення основних засобів	25
<i>Грабовська М.В.</i>	Вплив військових дій на ризики та умови кредитування ЄБРР в Україні	27
<i>Грицюк І.Г.</i>	Особливості відображення основних засобів в обліковій політиці підприємств	29
<i>Єрошкіна М.О.</i>	Класифікація та порядок визнання доходів підприємства	31
<i>Женко К.О.</i>	Проблемні аспекти управління дебіторською заборгованістю на підприємствах в Україні: причини виникнення та шляхи вдосконалення	33
<i>Запорожець В.В.</i>	Облікова політика підприємства щодо виробничих запасів сільськогосподарського призначення	35
<i>Івко Є.Ю.</i>	Особливості обліку боргових цінних паперів	38
<i>Коваленко Є.Є.</i>	Роль бухгалтерів у підготовці інтегрованого звіту	40
<i>Коломієць А.В.</i>	Обліково-економічні підходи до трактування поняття "фінансові результати"	42
<i>Лисак Л.М.</i>	Інвентаризація основних засобів	44
<i>Литвинчук П.О.</i>	Проблеми та шляхи удосконалення обліку орендних операцій на вітчизняних підприємствах	46
<i>Лобанова П.М.</i>	Сутність резерву сумнівних боргів, особливості його створення та використання	49
<i>Льотка Я.І.</i>	Поняття та функції бухгалтерського обліку	51
<i>Макаренко А.В.</i>	Додатковий капітал: джерела формування та особливості обліку	53

УДК 657

Грабовська М.В.,
студентка ф-ту ОПМ, 5 курсу, спец. «Облік і оподаткування»,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана,
Науковий керівник — Бірюк О.Г. — к.е.н.,
професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА РИЗИКИ ТА УМОВИ КРЕДИТУВАННЯ ЄБРР В УКРАЇНІ

Військові події в Україні впливають на різноманітні аспекти економіки та фінансів країни. Один з таких аспектів - це вплив на умови кредитування, зокрема від Європейського банку реконструкції та розвитку (далі - ЄБРР).

ЄБРР – це міжнародна фінансова організація, яка фінансує проекти у 34 країнах від Центральної Європи до Центральної Азії, а також в країнах Південного та Східного Середземномор'я [1]. Банк спрямовує свій капітал переважно у галузі, де потреби не можуть бути повністю задоволені через ринкові механізми або фінансові ресурси держави. Цим самим він сприяє розвитку підприємництва та перехід до ринкової економіки.

ЄБРР веде свою діяльність згідно з ухваленою стратегією у двох напрямках: 1) надання міжнародних кредитів під державні гарантії на сприятливих умовах; 2) та фінансування приватних підприємств за комерційними умовами.

Україна є одним із основних отримувачів інвестицій від ЄБРР, і на початок квітня 2024 року загальний обсяг фінансування від цього Банку для України встановив 19,34 млрд євро на 570 проектів. Десять з цих проектів у секторі державної економіки є спільними з ЄБРР і мають загальний обсяг позик в розмірі 2 115,0 млн євро. Зазначені проекти вже перебувають на етапі реалізації, і зараз використано 950,43 млн євро з загальної суми позик, що становить 44,94% від загальної позиченої суми.

Умови кредитування ЄБРР визначаються рядом ключових факторів і політик, які спрямовані на забезпечення стабільності та ефективності фінансування. Основними умовами кредитування ЄБРР є:

- відсоткова ставка, яка розглядається як процентна ставка за якою позичальник зобов'язаний сплачувати відсотки за користування кредитом за фіксованою ставкою чи змінюватись протягом терміну кредиту;
- терміни кредиту, які розглядають як період часу, протягом якого позичальник має зобов'язання повернути позику або в короткостроковий період (наприклад, до 2 років), або в довгостроковій перспективі (більше ніж 2 роки);
- умови погашення, що визначають розмір та частоту платежів, які повинен здійснювати позичальник для погашення кредиту або за ануїтетним погашенням (однакові платежі протягом терміну), або за графіком погашення, що змінюється;

- забезпечення кредиту у вигляді активів чи гарантій, які позичальник надає як забезпечення кредиту, що забезпечує ЄБРР на випадок невиконання шляхом гарантії держави, акцій компанії, нерухомості або інших активів;
- критерії відбору проектів ЄБРР для фінансування, які включають економічну стійкість проекту, соціальні та екологічні вимоги, спроможність позичальника до відшкодування та інші аспекти.

Вплив військових подій на ризики та умови кредитування ЄБРР в Україні є значущим та має кілька аспектів (рис.1).

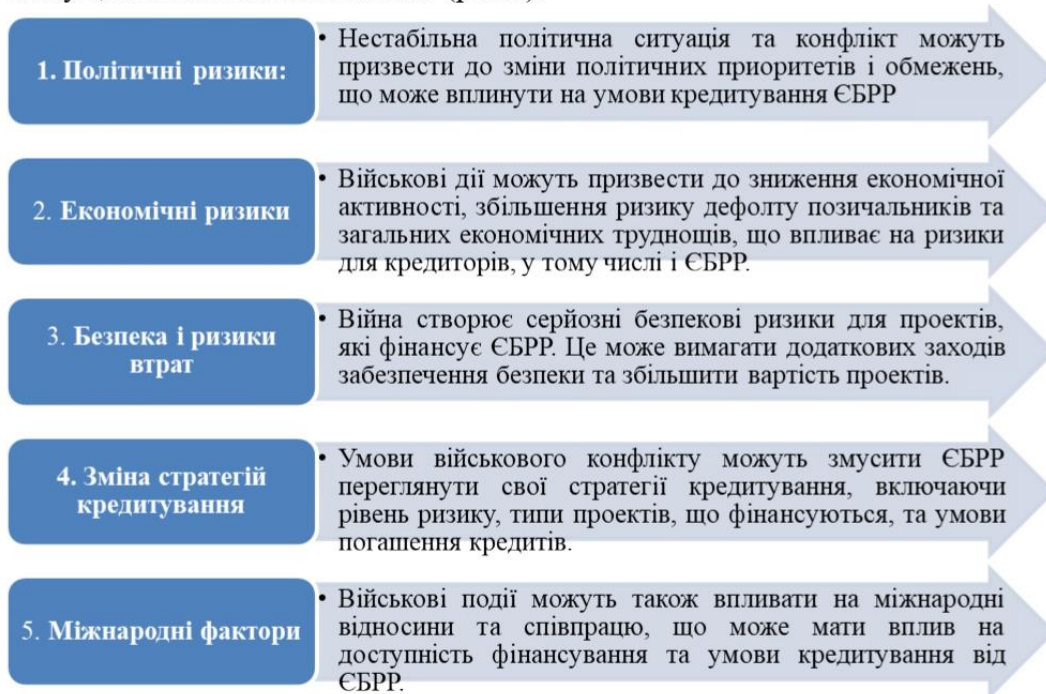

Рисунок 1 - Ризики та умови кредитування ЄБРР

Наведені вище фактори демонструють складність ситуації та необхідність уважного аналізу та адаптації стратегій кредитування в умовах військового конфлікту. Військові дії значною мірою відобразились на кредитуванні ЄБРР українських підприємств, оскільки певною мірою підприємства не можуть забезпечити умови безперервності та прибутковості їх діяльності.

Список використаних джерел

1. **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ (ЄБРР):** Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України. URL: https://restoration.gov.ua/4489/mizhnarodne_spivrobotnytstvo_ta_investytsii/yebrr/yevropeyskyi_bank_rekonstruktsii_ta_rozvytku_yebrr.html